

Överkörd personal

Botaniker och miljövetare slås ihop s 3

Vem har mest makt vid GU?

Stort temanummer om makt s 4-6, 16-18

Fortsatta anklagelser

Analys av rättegången s 20-21

3/05

PHOTO: HILLEVIN NAGEL

Bland bönder och andra utrotningshotade arter

Marie Stenseke är ensam samhällsvetare bland biologer s 14-15

- 3 Ifrågasatt** sammanslagning
- 4-6 Makten vid GU** – så här ser den ut
- 7 VR kräver att** GU prioriterar
- 8 Nygrekiska** ställs in
- 8 UFN och UFL** blir kvar
- 9 GU bryter mot** reglerna, enligt ny utredning
- 10 Urvattnad version** av Resko
- 12-13 De är bäst** på pedagogik
- 14-15 Moderna kossor** och sällsynta bönder
- 16-18 Maktens** åtråvärda kraft
- 20-21 Rättegången** – vilka frågor fick vi inte svar på?
- 22-23 Fria ord:** Öppet brev till rektor
- 25 Recept för** kreativa miljöer
- 27 Sociolog på jakt** efter romerna i Indien
- 28 Med JS Mills** klassiker i Iran

GU Journalen

GU JOURNALEN är en personal- och nyhetstidning från Göteborgs universitet

CHEFREDAKTÖR & ANSVARIG UTGIVARE:

Allan Eriksson/Tel: 773 1021
allan.eriksson@adm.gu.se

BITRÄDANDE REDAKTÖR:

Eva Lundgren/Tel: 773 1081
eva.lundgren@adm.gu.se

FRILANSREPORTER:

Kajsa Asklöf/Tel: 773 5708
kajsa.asklof@adm.gu.se

REPRO:

Mattias Jacobsson

FOTOGRAF:

Göran Olofsson/Tel: 773 2929

LAYOUT/GRAFISK FORMGIVNING:

Anders Eurén

MEDVERKANDE SKRIBENTER:

Viveca Bladh, Kerstin Norén, Eva Nordin, Håkan Eggert, Jan Bärmark, AnnaLena Bergqvist, Bertil Nelhans och Christian Azar

KORREKTUR:

Robert Ohlson, Välskrivet i Göteborg

ADRESS:

GU Journalen, Göteborgs universitet
Box 100, 405 30 Göteborg. Fax 773 4354

E-POST:

gu-journalen@gu.se

INTERNET:

http://www.gu.se/aktuellt/gu-journalen

TRYCK:

Elanders Infologistics, Göteborg.
Tidningen trycks på miljövänligt papper som uppfyller kraven för Svanenmärkning.

UPPLAGA:

6 400 ex.

UTGIVNING:

6 nummer/år. Nästa GU Journal utkommer i oktober

MANUSSTOPP:

15 september 2005

ADRESSÄNDRING:

Gör skriftlig anmälan till redaktionen.
För obeställt material ansvarar ej.
För ej signerat material ansvarar redaktionen.
Citera gärna, men ange källan.
ISSN 1402-9626

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Kina och Norden närmar sig

TILLSAMMANS med chefen för International Office, Ingela Elofsson, besökte jag ett par universitet i Kina under några intensiva dagar i maj.

Det första besöket var vid Fudan-universitetet i Shanghai, där Nordic Center firade 10-årsjubileum. Nordic Center samägs av ett tjugotal universitet i Danmark, Finland, Norge och Sverige, och Göteborgs universitet har varit med från starten för 10 år sedan. Ett hundratal personer hade kommit till firandet, bland annat hela den finska rektorskonferensen.

"TIDIG ETABLERING" är en väsentlig framgångsnyckel i det ekonomiskt snabbväxande och kulturellt snabbföränderliga Shanghai-området. Att ha funnits på plats i 10 år är tidigt. Det nordiska centret har också varit mycket lyckosamt i sitt arbete, så det fanns all anledning att fira jubileet. Den treveckors sommarkurs, *Introduction to Modern China*, som erjudits varje år lockar många sökande. Ett antal nordiska universitetslärare ger kurser vid centret, främst inom ekonomi och samhällsvetenskapliga områden, men innevarande läsår startades en kurs i nordisk litteratur, som fick ett 60-tal deltagare, vilket är mycket bra då de flesta kinesiska studenter annars väljer karriärmässigt säkra ämnen som teknik och management medan de kulturella ämnena hamnar på undantag. Den nordiska litteraturkursen läses på engelska, men under vårt besök uppfördes Strindbergs *Spökskonaten* i en alldeles nyöversatt kinesisk version. Intresset för Norden är ökande, och därför passade det bra med GU:s presenter, en kinesisk-svensk och en stor svensk ordbok. Jag höll ett föredrag om kinesiska lånord i svenska, och fick massor av frågor från studenterna, kanske blir det undervisning i svenska språket så småningom. Vid Göteborgs universitet har vi ju undervisning i kinesiska, och den tycker jag att vi borde utveckla ytterligare med tanke på framtida samarbete. Tyvärr fick Ingela och jag aldrig tillfälle att träffa de studenter från Handelshögskolan som har valt kinesiska i sin internationella ekonomexamen och som just nu befinner sig vid Fudan-universitetet, men enligt de intryck vi fick av verksamheten borde de trivas och utvecklas!

I Shanghai ser man också ivrigt fram emot besöket av ostindiefararen Götheborg om ett par år. Det intresset ska vi förstås

utnyttja för ytterligare samarbetet mellan våra universitet.

Vårt andra besök gjorde vi vid Chinese University of Hong Kong, ett av de två stora universiteterna i Hong Kong. Det oerhört vackert belägna universitetet har flerkulturalitet och flerspråkighet som motto och ser sig som ett slags kulturell inkörsport till resten av Kina. Samtidigt vill man orientera sig mer mot Europa; utbytet har under senare år haft en alltför stor USA-inriktning enligt ledningen. Man uttryckte dock en oro för att Bologna-processen skulle leda till att europeiska universitet blir mindre intresserade av andra delar av världen, vilket vi måste undvika!

INGELA TRÄFFADE fyra studenter som ska studera i Göteborg nästa år; intresset från våra studenter sida att studera i Hong Kong borde vara minst lika stort. Vårt utbytesavtal innefattar också lärar- och forskarutbyte, och på det området var man intresserad av att utveckla samarbeten också, vilket – trots att man satsar rejält på internationellt utbyte – hittills förekommit i alltför begränsad omfattning. Något som borde vara intressant att studera är Hong Kongs hantering av den snabba utflyttningen av i stort sett all industri till det kinesiska fastlandet efter 1997. Man har lyckats skapa nya arbeten inom framför allt tjänstesektorn istället, och arbetslösheten är inte anmärkningsvärt hög, cirka 6 procent. Universitetet erbjuder omfattande fort- och vidareutbildning och hjälper på så sätt till med omställningen. Inom medicinsk och teknisk forskning har man flera styrkeområden, och man studerar också traditionell kinesisk folkmedicin, men inte på den medicinska fakulteten utan på den naturvetenskapliga. Däremot finns i stort sett ingen miljöforskning, vilket för övrigt gäller hela Kina. I det avseendet skulle vi kunna bidra, för det råder inget tvivel om att miljöfrågor är ett problem i denna del av världen, särskilt genom effekterna av den ekonomiska utvecklingen och genom befolkningstätheten. Inom ett avstånd på högst tre timmars flygresor från Hong Kong återfinns en tredjedel av jordens befolkning!

Kerstin Norén
PROREKTOR

Personal protesterar mot sammanslagning

Våra åsikter viftas bort och vi känner oss överkörda.

Så säger personal vid avdelningen för tillämpad miljövetenskap som protesterar mot beslutet att skapa en ny institution för miljövetenskap och botanik.

INSTITUTIONEN för miljövetenskap och kulturvård, som funnits i åtta år, har aldrig fungerat särskilt väl. Bland annat har det inte blivit så mycket av samverkan vare sig när det gäller grund- och forskarutbildning eller forskning.

– Sedan sammanslagningen 1997 har de två avdelningarna inte lyckats integreras, säger David Turner, dekanus vid Naturvetenskapliga fakulteten. Vi kan konstatera att de fortsatte som två skilda avdelningar både när det gäller verksamheten och ekonomin.

En orsak är att sammanslagningen skedde utan att man tog hänsyn till personalens åsikter, menar sexton företrädare för avdelningen för tillämpad miljövetenskap (TMV) som skrivit ett protestbrev till fakultetsledningen. Nu ska avdelningen för kulturvård bilda egen institution tillsammans med hantverksutbildningen DaCapo.

Men avdelningen för miljövetenskap blir inte självständigt utan bildar istället en ny institution tillsammans med botaniska institutionen.

– **MAN GÖR OM** samma dumhet och kör över personalen igen, säger en anställd vid TMV som vill vara anonym. Man struntar i att båda institutionsstyrelserna påpekat att det inte gjorts någon utredning eller noggrann konsekvensanalys innan beslutet fattades. Det är svårt att se hur vi ska kunna engagera oss i detta arbete när vi känner oss överkörda. Den nya institutionen blir en svåröverskådlig blandning av botanik och miljövetenskap som kommer att skapa identitetsproblem. Dessutom är en utredning av en gemensam biologiinstitution på gång som man borde ha avvaktat innan man fattade beslut.

Men David Turner menar att en eventuell omorganisation av biologin ligger minst 5 år framåt i tiden.

– Vi har genomgått en lång process där de olika inblandade parterna medverkat och kontentan är att TMV vill bilda en egen institution, säger David Turner. Men små institutioner är dyra och sårbara. När det gäller kulturvård tillåter vi dock ett undantag eftersom de har en riks- unik verksamhet som ska integreras med DaCapo samtidigt som de arbetar mot flera andra fakulteter. Vi ger kulturvård möjlighet att fokusera på utvecklingen av det samarbetet.

Här i Botanhuset samsas miljövetare och biologer – nu ska de bilda en institution.

Företrädare för TMV menar dock att just deras avdelning är ett exempel på att även små organisationer kan fungera väl: TMV har under de senaste tio åren haft mycket god ekonomi, ökat sina disputerade från noll till 13, trots att man knappt haft några fakultetsmedel, samt väsentligt ökat sin utbildningsvolym.

DET SOM TALAT FÖR en sammanslagning är bland annat att TMV och botaniska institutionen redan delar det så kallade Botanhuset och att man har forskningsprojekt i nära samverkan, bland annat om klimatförändringar.

Men vid TMV är man orolig för att en sammanslagning ska hota avdelningens identitet.

– Vi samverkar gärna ännu mer med botaniska institutionen men förstår inte varför det måste ske genom en sammanslagning, säger företrädare för TMV. Om nu kulturvård anses stort nog för att bilda en institution – varför skulle inte TMV kunna göra det? Vi skulle bli ungefär lika stora och har dessutom, till skillnad från kulturvård, en robust ekonomi.

EN OBESVARAD FRÅGA ÄR vad som ska hända med fakultetsmedlen. TMV får inga stora anslag – så frågan är om botaniska institutionen måste dela med sig.

– Så måste det nog bli, vi kan ju inte ha ett A- och B-lag bland forskarna, påpekar Gun Sellden, prefekt vid botaniska institutionen. Jag kan förstå att det finns de som är tveksamma till förändringarna men många är positiva också. Vi är en ganska liten institution – om vi blev större skulle vi lättare kunna fördela arbetsuppgifter, exempelvis så att lärarna inte behöver ägna så mycket tid åt administration. Men det är viktigt att institutionen blir en integrerad

enhet så att man inte har två grupper med vattentäta skott emellan. Det hade varit bra om man hade gjort en konsekvensanalys av förändringen men det finns också en risk att man då gräver ner sig i olika problem – nu är beslutet i alla fall fattat och det gäller att se framåt och göra något riktigt bra av det här.

Viveca Bladh och Eva Lundgren

FAKTA/ Institutionen för miljövetenskap och kulturvård

Miljövetenskap och kulturvård, som tidigare varit egna institutioner, slogs 1997 samman till en institution. Samarbetet kom dock aldrig att fungera särskilt väl, bland annat beroende på att miljövetenskap hade en ekonomi i balans medan kulturvetarna drogs med ett kraftigt underskott, delvis beroende på underfinansiering av konservatorsutbildningen. Miljövetenskap har under åren fått flytta flera gånger, bland annat från Chalmers till Viktoriagatan, Kungsgatan och Lyktan tills man slutligen hamnade i Botanhuset. Tanken var först att även kulturvård skulle flytta med men eftersom man inte fick lov till en utbyggnad blev detta aldrig av. Avdelningen för kulturvård blev kvar på Stora Nygatan vilket knappast underlättat samverkan mellan de båda avdelningarna.

Naturvetenskapliga fakulteten fattade den 9 juni beslut om att avdelningen för kulturvård ska bilda egen institution tillsammans med hantverksutbildningen DaCapo i Mariestad. Miljövetenskap hade hoppats att också få bli egen institution men istället fattade fakultetsledningen beslut om att miljövetenskap ska bilda ny institution tillsammans med institutionen för botanik.

Handels får nytt engelskt namn

FRÅN OCH MED den första juli byts Handelshögskolan engelska namn från School of Economics and Commercial Law till School of Business, Economics and Law. Skälen till namnändringen är flera: "business schools" används i internationella sammanhang om lärosäten med stark tonvikt på grundutbildning för företagssektorn. Benämningen "schools of economics" används inom ett mycket bredare område där utbildningen inte bara ses som kunskaper som ska omsättas direkt i praktiken utan där det också finns en teoretisk ansats. Eftersom Handelshögskolan har en verksamhet som passar in på båda dessa definitioner, med en stor bredd i ämnen och utbildningar och en omfattande forskning, finns anledning att tydliggöra detta i namnet. Inte heller uttrycket "commercial law", som blir handelsrätt på svenska, är längre adekvat för den juridiska fakultet som utvecklats vid Handelshögskolan.

Tar tillbaka ansökning

DENNIS TÖLLBORG, professor vid juridiska institutionen, drar tillbaka sin ansökan till tjänsten som universitetsjurist. Töllborg ansåg sig tvungen att söka tjänsten sedan universitetet inte följt kammarrättens domar att låta forskaren Eva Kärfve och läkaren Leif Elinder granska underlaget till professor Christopher Gillbergs damp/ADHD-forskning.

– Vi har nu skrivit ett avtal mellan ledningen och den juridiska institutionen att universitetet förbinder sig att använda sig av juridiska institutionens kompetens, innan man anlitar utomstående jurister, säger professor Dennis Töllborg.

Han anser också att rektor Gunnar Svedberg tagit sitt ansvar i frågan:

– Han var tydlig i Universitets-TV: han hade gjort en felbedömning, när han litade på den utomstående så kallade expertisen. Jag tycker väl kanske inte att rektor är just den typ av rektor som ett universitet bör ha, men i den intervjun var han stor och växte i mina ögon. Har man ställt till det har man skyldighet att ta sitt ansvar och erkänna vad som blivit fel och det tycker jag att han har gjort.

Två dekaner i makttoppen

Vem har mest makt vid Göteborgs universitet?

Den frågan ställde GU Journalen i en webbenkät som gick ut till drygt 400 anställda. Inte särskilt överraskande fick rektor Gunnar Svedberg flest röster. På andra plats kom Pam Fredman, tätt följd av Lennart Weibull.

MAKT ÄR som bekant ett mångtydigt och motsägelsefullt begrepp som är svårt att mäta. GU Journalen valde följande definition: Med makt menar vi den person eller aktör som har störst möjlighet att påverka agendan vid Göteborgs universitet och påverka verksamhetens inriktning.

Sedan frågade vi anställda vid GU vem de upplevde ha mest makt i ett formulär där man även kunde ange informella makthavare. Metoden kallas ryktesmetoden och har använts sedan 1950-talet för att fånga upp människors subjektiva uppfattningar om hur makten ser ut.

Resultatet? Jo, rektor Gunnar Svedberg kom på en tydlig första plats. Ganska många poäng längre ner kom Sahlgrenska akademins chef Pam Fredman, följd av Samhällsvetenskapliga fakultetens dekan Lennart Weibull. Inte så långt därefter hamnade förvaltningschefen P-O Rehnquist. Handelshögskolans rektor Rolf Wolff upplevdes också ha stort inflytande medan övriga dekaner kom långt ner på listan.

– Resultatet är inte särskilt överraskande, menar statsvetaren Peter Esaiasson, som på uppdrag av GU Journalen utvärderat undersökningen. Men att det inte bara är formella aktö-

rer som anges är intressant. Lennart Weibull tycks till exempel företräda en dold maktfaktor. Han är inte bara en dekan bland andra dekaner utan finns med bland de betydelsefulla aktörerna. Och att förvaltningschefen kommer så högt upp på listan är en överraskning, han har ju ingen formell makt eller särskilt synlig position. En delförklaring kan förstås vara att det finns en överrepresentation av svarande från gemensamma förvaltningen. Men resultatet indikerar att formell position och makt inte alltid går hand i hand.

EN PERSON SOM saknar formellt inflytande men ändå kom högt upp på listan, är statsvetaren professor Bo Rothstein.

– Allt som avviker från de formella maktstrukturerna är intressant. Det visar att makt kan finnas på andra plat-

FAKTA/Maktenkät

GU Journalen har genom en webbenkät undersökt makten vid Göteborgs universitet. Enkäten skickades ut till drygt 400 slumpvis utvalda anställda vid GU och frågan löd: Vem anser du ha mest makt vid Göteborgs universitet? Med makt menar vi den person eller aktör som har störst möjlighet att påverka agendan vid Göteborgs universitet och påverka verksamhetens inriktning.

Efter en påminnelse hade 107 personer, cirka 25 procent, svarat. Det fanns också en möjlighet för andra att svara på enkäten via webbplatsen Dinsida men få valde detta alternativ.

Av dem som svarade var 17 från Sahlgrenska akademien, 9 från Naturvetenskapliga fakulteten, 11 från Samhällsvetenskapliga fakulteten,

ser än de självklara, platser som kanske inte är så lätta att definiera.

Även om maktundersökningar är ganska vanliga inom statsvetenskap finns det, enligt Peter Esaiasson, varken några nationella eller internationella undersökningar som handlar om hur makten ser ut vid just universitet.

– MAKT SES OFTA som något fult och lite skumt och ger ett intryck av att man verkar i skymundan. Få personer erkänner att de har särskilt mycket makt. Makt är per definition något ojämnt och odemokratiskt. Vid universitetet är makten extra otydlig, här finns ett närmast feodalt system med en mängd småfogdar.

Makt kan undersökas på olika sätt men det finns ett antal frågor som statsvetare ofta ställer.

– Vem bestämmer i konkreta ären-

11 från Humanistiska fakulteten, 7 från Handelshögskolan, 1 från IT-universitetet, 7 från Utbildningsvetenskapliga fakulteten, 3 från Konstnärliga fakulteten, 4 från UB, 17 från Gemensamma förvaltningen. 51 kvinnor och 36 män svarade, 20 uppgav ingen e-postadress.

Utifrån resultaten gjorde vi en poängbedömning där första plats gav 5 poäng, andra plats 4 poäng, tredje plats 3 poäng, fjärde plats 2 poäng och femte plats 1 poäng.

Hela 60 personer placerade rektor på första plats medan 8 personer satte Lennart Weibull överst. Endast en person placerade Pam Fredman på första plats men å andra sidan fick hon en andraplacing av 12 personer.

den och vem får sin vilja igenom? Vilka ärenden kommer upp på dagordningen och vilka kommer inte upp? Vilka frågor anses aktuella? Vilken diskurs är det som gäller – vad uppfattas som normalt och vad gör att det normala aktualiseras?

Personlistan:

Gunnar Svedberg	374
Pam Fredman	120
Lennart Weibull	109
P-O Rehnquist	107
Arne Wittlöv	77
Leif Pagrotsky	39
Kerstin Norén	39
Bo Rothstein	34
Per-Erik Eriksson	34
Rolf Wolff	33
Göran Persson/regering	29
Margareta Wallin Peterson	26
Lars Nilsson	18
Christina Rogestam	10
Maj-Lis Sjöbeck	10
David Turner	9
Bengt Odlöv	8
Christer Ahlberger,	
Christina Nordberg	6
Gunnar Bjursell,	
Claes Göran Alvstam,	
Anki Dellnäs, Per Nuder,	
Sören Holmberg	5

Aktörslistan:

Dekaner	42
Prefekter	42
Styrelse	15
Professorer	9
Forskningsråd	8
EU	7
GP/medier	6
Staden	5
Kanslichefer	5
GU Journalen	4

Gunnar Svedberg

Pam Fredman

Lennart Weibull

P-O Rehnquist

Arne Wittlöv

Kerstin Norén

Bo Rothstein

Per-Erik Eriksson

Rolf Wolff

Margareta Wallin Peterson

Lars Nilsson

Christina Rogestam

Maj-Lis Sjöbeck

David Turner

Bengt Odlöv

Christer Ahlberger

Christina Nordberg

Gunnar Bjursell

Claes Göran Alvstam

Anki Dellnäs

Sören Holmberg

Kommentarer till enkäten

” De har positioner där de kan påverka ekonomin, vilket naturligtvis också utnyttjas. Ekonomin är den snara som kan strypa dem som finns längre ner i hierarkin eller vid sidan av den och som faktiskt bara har att genomföra sitt arbete oavsett villkoren. Demokrati tror jag inte är så lätt att stava till i praktiken.

” Jag hör till de många som anser att maktstrukturen vid GU har blivit alltmer otydlig och odemokratisk eftersom rektor är osynlig. Makten finns inte hos rektor utan hos de så kallade ”superdekanerna”, där ”skuggrektors” Lennart Weibull uppenbarligen är ledande. Sahlgrenska akademien är stark. Trots att ”superdekangruppen”, som formellt inte existerar, avviker från andra delar av GU får den spela en normgivande roll som förslaget från Resko-projektet visar. P-O Rehnquist är en administratör med

erfarenhet från flera högskolor men som just genom sin allmänna administrativa kompetens, parad med okunnighet om GU, blir en maktfaktor som är ett hot mot GU:s identitet.

” Superdekanernas” och ”skuggrektors” möten med rektor dokumenteras inte i protokoll och blir därför inte offentliga handlingar.

Makten idag utövas alltmer tyst och fördolt, inte bara för institutionerna utan också för samhället som helhet. Vad som idag verkar ske i form av en fördelning av makten till formellt oansvariga maktpersoner, som främst agerar utifrån snävare egenintressen, är för mig i strid med GU:s historiska identitet som motkraft till de gamla universitetens slutenhet och den Segerstedtska traditionen av försvaret för demokratin.

” Rektor och förvaltningschefen kan sätta agendan för GU:s styrelsemöte

och förhandla med Arne Wittlöv kring detta. Svårt för styrelsen att genomskåda vissa punkter som kommer upp. Dekanerna har en relativt stark position vid GU.

” Styrelsen kan driva särskilda frågor. Inom exempelvis forskning kan de stödja eller stjäla forskningsprojekt efter eget godtycke. Kritiska projekt får aldrig medel på detta sätt. Som politiskt tillsatta har de fått en ökande makt.

P-O Rehnquist har i sin roll som förvaltningschef stor makt att genomföra förändringar.

Lennart Weibull är superdekan och leder projektet Image och identitet. Folk lyssnar på honom.

Rektor är universitetets chef. Han delegerar mycket men måste anses ha stor makt.

Bo Rothstein är en färgstark debattör som inte drar sig för att skriva sanningar.

Han har en vass penna och jag tror att folk lyssnar på honom.

” Frågan gäller vilka fem personer vid GU som har störst makt. Men nu är det givetvis inte personer som har makt utan positioner och de diskurser som är förbundna med dessa positioner. Vid GU är detta tydligare än på många andra håll genom den decentraliserade strukturen av maktpositioner. I en sådan struktur krävs ett mycket speciellt motmaktarbete för att förändra diskursen.

Man kan alltså säga att enkätfrågan är fel ställd och faktiskt, på traditionellt massmedialt och statsvetenskapligt sätt, fördummande och föraktfull – inte bara mot respondenten utan också mot personerna bakom enkäten.

Det handlar om att kombinera makt med ansvar

LENNART WEIBULL

Dekanus, Samhällsvetenskapliga fakulteten, Ordförande i Rådet för identitets- och image frågor

Hur ser du på din placering på listan?

– Jag är mycket överraskad. Troligen hänger placeringen samman med mitt arbete inom det universitetsgemensamma Rådet för identitets- och imagefrågor, liksom att jag är med i det så kallade ledningsrådet. Det arbetet innebär bland annat att jag varit ute på de olika fakulteterna och synts i olika sammanhang, något som möjligen bidrar till att man kopplar ihop mig med makten inom universitetet.

Hur definierar du makt?

– Det är ju ett klassiskt begrepp inom samhällsvetenskap. Ytterst handlar det givetvis om att ha inflytande på auktoritativa beslut. Men makt betyder samtidigt olika saker i olika sammanhang, inte minst i vardagsspråket, och det har ofta en ideologisk slagsida. Jag avstår därför helst från att definiera maktbegreppet och lämnar det till mina kollegor i statsvetenskap.

Hur påverkas du av din makt?

– Jag tycker nog inte att jag som individ har så mycket makt. Det är självklart att en dekan för Samhällsvetenskapliga

fakulteten har möjlighet att påverka viktiga beslut. Men modernt beslutsfattande måste i stor utsträckning vara kollektivt och bygga på förankring. Att dekanen ofta är sammanhållande innebär i vissa fall ett stort inflytande men i andra sammanhang är det inte så. Alla som har en sådan nyckelroll påverkas givetvis av den och det är något man ständigt måste vara uppmärksam på. Det är annars lätt att man grips av en övertro på den egna förmågan. Som jag ser det är det viktiga att försöka antecipera åsikter bland anställda och studenter.

PAM FREDMAN

Chef för Sahlgrenska akademien

Hur ser du på din placering på listan?

– Jag blev nog lite förvånad, men samtidigt är det kanske inte så konstigt med tanke på att jag är chef för Sahlgrenska akademien, som utgör en stor del av Göteborgs universitet. Med akademien som bas har jag naturligtvis större möjligheter till påverkan på hela universitetet än jag annars skulle ha haft.

Hur definierar du makt?

– I mitt fall är makt ett förtroende som jag har fått av mina kollegor. Detta för-

troende måste jag förvalta genom att leda Sahlgrenska akademien efter bästa förmåga.

Hur skulle du vilja beskriva ditt förhållande till makt?

– Makt kan upplevas som mycket negativt av omvärlden om den missbrukas. Men om han eller hon som har makt är väl förankrad i verksamheten och använder de möjligheter detta ger på ett klokt och ansvarsfullt sätt, är makt naturligtvis något positivt.

Hur påverkas du av din makt?

– Det får andra bedöma. Jag är väl medveten om att jag har min makt till låns. Mitt sätt att undvika att påverkas negativt av makten är att samarbeta och diskutera med andra, till exempel rektor, akademistyrelsen, andra dekaner och inte minst med mina egna kollegor inom akademien.

GUNNAR SVEDBERG

Rektor vid Göteborgs universitet

Hur ser du på din placering på listan?

– Formellt är det så att rektor har makten på universitetet och det är skönt att det också uppfattas så. Annars skulle det bli svårt att leda arbetet på universitetet. Det känns roligt och bra.

Hur definierar du makt?

– Jag tycker att makt handlar om en möjlighet att påverka vad som verkligen händer.

Hur skulle du vilja beskriva ditt förhållande till makt?

– Jag vill gärna vara och verka där jag kan påverka och kan vara nyttigt. Jag tror det är få personer i min omgivning som skulle beskriva mig som en maktmänniska. I mitt fall tror jag att det handlar om att kombinera makt och ansvar. De två hänger ihop.

Hur påverkas du av din makt?

– Jag hoppas och tror att makt inte påverkar min personlighet, men jag är medveten om att det kan göra det. Jag försöker vara observant på det och reflekterar över hur människor i min närhet är. Jag reagerar till exempel om det bara är ja-sägare omkring mig. Jag trivs faktiskt bäst när jag får argumentera för en sak. För mig är tystnad en sådan varningssignal.

Texter: Allan Eriksson och Eva Lundgren

Statsvetarna syns mest i medierna

Det är mest män från Göteborgs universitet som syns i medierna. Statsvetenskapliga institutionen dominerar listan med professor Sören Holmberg i ohotad ledning.

EN ANNAN BILD av makten får man om man ser vilka personer inom Göteborgs universitet som omnämns mest i medierna. I medierna har forskarna under de senaste tolv månaderna varit mest synliga. Professor Christopher Gillbergs och rektor Gunnar Svedbergs höga placering i listan speglar främst rapporteringen kring rättegången mot de båda i maj. Men rektor Gunnar Svedberg hade ändå hamnat bland de fem högst placerade

blematisera, säger Marie Demker.

I intervjuer och debatter krävs att forskaren kan dra slutsatser ur ett material som riskerar att bli lite för grova, men som är nödvändiga för att peka på skeenden, anser Marie Demker.

Av de femton mest citerade kommer en tredjedel från statsvetenskapliga institutionen. Marie Demker tror att institutionskulturen är viktig för den enskilde forskarens medverkan i debatter och intervjuer.

– Det anses heller inte positivt inom alla institutionskulturer att vara i dialog med medierna. På vår institution uppfattas det som positivt och man diskuterar när någon varit med.

Högst på listan finns Marie Demkers institutionskollega professor Sören Holmberg. Det är inte första gången han toppar en lista över de mest citerade proffstyckarna i Sverige. När tidningen Riksdag & Departement 2003 gjorde en slagning i Presstext kom Sören Holmberg på första plats bland de politiska expertkommentatorerna, trots att Presstext domineras av tidningar från Stockholm.

Det är därför kanske inte så överraskande att han även seglar upp i topp i GU Journalens statistik över mest citerade från Göteborgs universitet.

– Det är inte jag, säger Sören Holmberg. Det är mina siffror. Jag håll-

mation från till exempel naturvetenskapliga institutionen eller Sahlgrenska akademien. Det gäller att man jobbar för det tredje uppdraget på institutionerna, att öppna upp sig för allmänheten. Och journalisterna har också ett ansvar att lyfta fram forskningen.

Viveca Bladh

Fotnot: Listan över de mest citerade på Göteborgs universitet bygger på antalet artiklar med träff på personens namn under de senaste tolv månaderna. I undersökningen användes pressbevakningstjänsten Magenta, som läser av 5 503 nyhetsmedier på Internet, varav 643 är svenska.

Marie Demker

Bo Rothstein

” I allmänhet vill journalister tala med professorer eftersom de förutsätts ha den breda kompetens som krävs. Och professorer är i allmänhet män, trots reformer har vi inte lika många kvinnliga professorer än.

MARIE DEMKER

Gunnar Svedberg

om samtliga artiklar i maj sorterats bort.

En enda kvinna – Marie Demker, professor i statsvetenskap – finns med i GU Journalens lista över de femton anställda vid Göteborgs universitet som nämnts flest gånger i medierna under de senaste tolv månaderna.

– I allmänhet vill journalister tala med professorer eftersom de förutsätts ha den breda kompetens som krävs. Och professorer är i allmänhet män, trots reformer har vi inte lika många kvinnliga professorer än, säger Marie Demker.

Hon anser att det också finns ett större tryck på kvinnor att de ska vara med som sakkunniga i betygsnämnder och så vidare för att ge en jämn könsfördelning. Det arbetet sker på bekostnad av forskningsarbetet.

– Jag har förståelse för att många kvinnor säger nej till att vara med i medier eftersom det faktiskt kräver mycket förberedelse att delta och diskutera ett ämne.

Marie Demker har själv arbetat som journalist och tror att det också kan ha påverkat hennes syn på medier. Hon känner till deras behov av att förenkla för att en bred allmänhet ska förstå ett resonemang och vet att det sker på bekostnad av nyanserna.

– Vår uppgift som forskare är att pro-

Lennart Weibull

Sören Holmberg

ler på med mätningar som intresserar många människor, till exempel de från SOM-institutet, valundersökningar och Medieakademiens förtroendebarmeter.

Han poängterar att det är siffror som tagits fram i undersökningar som är offentligt finansierade. Han säger att han strävar efter att försöka vara så objektiv och okontroversiell som möjligt när han berättar om siffrorna i medier och på konferenser.

– Jag skriver väldigt lite själv, säger Sören Holmberg. På sjuttioalet skrev jag i Dagens Nyheter men det är svårt och tar tid. De finns många andra som debatterar mer och skriver fler artiklar än vad jag gör.

Sören Holmberg tror att han kommer att presentera ännu mer statistik genom det nya projektet Quality of Government institutions, som granskar staters styrsystem utifrån barndödlighet, miljö, välfärd, hur lyckliga invånarna är och så vidare, eftersom det är internationellt jämförbara siffror.

Men Sören Holmberg ser egentligen ingen anledning att just statsvetenskapliga institutionens siffror skulle vara mer viktiga än andra institutioners:

– Jag tror inte att vi gör den mest intressanta forskningen. Det finns minst lika intressant och samhällsviktig infor-

GU:s mest citerade i medierna juni 2004 till maj 2005:

1. Sören Holmberg, professor i statsvetenskap (211)
2. Christopher Gillberg, professor i barnpsykiatri (200)
3. Gunnar Svedberg, rektor (180)
4. Kent Asp, professor i massmedieforskning (108)
5. Lennart Weibull, professor i massmedieforskning (106)
6. Bo Rothstein, professor i statsvetenskap (95)
7. Dennis Töllborg, professor i rättsvetenskap (92)
8. Lars Lönnroth, professor i litteraturvetenskap (64)
9. Mikael Gilljam, professor i statsvetenskap (60)
10. Arvid Carlsson, professor i medicin och Nobelpristagare (60)
11. Marie Demker, professor i statsvetenskap (56)
12. Ulf Bjereld, professor i statsvetenskap (55)
13. Sture Allén, språkforskare och professor emeritus (42)
14. Olle Larkö, professor i dermatologi (35)
15. Sven-Eric Liedman, professor i idéhistoria (35)

Nya prioriteringar krävs

Efter att regeringen i sin senaste forskningsproposition beslutat satsa på spetsforskning finns nu nya pengar för strategiska satsningar att söka. Det är det så kallade Linnébidraget där ett projekt kan få upp till tio miljoner kronor under maximalt tio år.

Men för att få pengarna måste lärosätena göra en lika stor motfinansiering, och det finns också ett tak för hur mycket pengar man kan söka.

DET ÄR VETENSKAPSRÅDET och Formas som fördelar pengarna. Endast lärosäten kan söka och i ansökan måste framgå hur projektet stämmer överens med lärosätets strategiska satsningar. Lärosätena måste också ange på vilket sätt de tänker bidra till finansieringen av projektet.

– Det handlar om en medfinansiering på 50 procent, förklarar Naturvetenskapliga fakultetens dekanus David Turner. Anslagsgivarna verkar dock tolka medfinansiering på ett ganska flexibelt sätt – det kan gälla investeringar i nya lokaler, inköp av instrument och bidrag till gästforskare. Men det innebär ändå att anslagsgivarna ökar sin styrning av universitetet. Regeringen har ju länge aviserat att den vill se en starkare profilering

och detta är ett sätt att skynda på processen.

Det kanske mest kontroversiella med det nya förslaget är att varje lärosäte får ett tak för hur mycket man kan söka. För GU:s del handlar det om 75 miljoner kronor. Vetenskaprådet motiverar taket med att det tvingar lärosätena att verkligen prioritera. Eftersom taket begränsar antalet ansökningar, som skickas in, innebär det också att det omfattande arbetet med att bedöma ansökningar blir mindre.

– Vid den senaste utlysningen av starka forskningsmiljöer beviljades endast 4 procent av ansökningarna. Nu kommer beviljningsgraden att ligga runt 20–25 procent, vilket känns mer rimligt. Samtidigt finns det en risk med det här förfarandet: lärosätena kanske avstår från att skicka in ansökningar som är lite ovanliga eller djärva på något sätt för att istället satsa på ”säkra kort”. Det innebär en konservering av forskningen där nya idéer får svårare att göra sig gällande.

STAFFAN EDÉN har utsetts till sammankallande för den grupp som under sommaren och hösten ska arbeta med att bland annat fastställa vilka kriterier som ska gälla för GU:s ansökningar. Han menar att det finns både för- och nackdelar med det nya stödet.

– Att man sätter ett tak för lärosätena innebär att man låter lärosätena göra en stor del av prioriteringsarbetet själva. Om det är bra eller inte är svårt att säga, först om cirka tio år kommer vi att kunna analysera det. Men det är ett sätt att jobba på som lärosätena är ovana vid och det finns många viktiga frågor att fundera över. Vad är exempelvis normen för vetenskaplig excellens? Man måste dock komma ihåg att även om de här pengarna är viktiga utgör de bara cirka 10 procent av fakultetsstödet.

FÖR ATT GARANTERA att alla vetenskapsområden får bidrag finns en uppdelning av medlen i fem pottar: en för vardera det humanistisk-samhällsvetenskapliga, naturvetenskapliga, medicinska och tekniska området samt en pott för områden som inte riktigt passar in i någon av de övriga.

Enligt planen för GU:s arbete med ansökningarna ska varje vetenskapsområde den 1 september ha inkommit med högst fem skissartade ansökningar. Därefter vidtar den interna prioriteringsprocessen vilken ytterst rektor ansvarar för. Ansökningarna ska skickas till Vetenskaprådet senast 1 december.

Eva Lundgren

Agneta Olsson ny ÖB

Fler läsesalar och grupprum men också okonventionella mötesplatser för både studenter, lärare och forskare. Större samverkan med fakulteterna, men även med Chalmers och regionen. Och så satsningar på GU:s egna publiceringsdatabas – det är frågor som ligger Agneta Olsson varmt om hjärtat.

Hon är ny överbibliotekarie sedan 1 maj.

SÅ DÄR JÄTTE NY är nu inte Agneta Olsson. Även om hon ägnat en hel del av den senaste tiden åt att presentera sig för UB:s cirka 200 anställda

är det nog inte många som inte känner igen henne.

Hon kom till Biomedicinska biblioteket redan 1977 och har lett arbetet vid ett par av UB:s mer betydelsefulla förändringar på senare tid: dels förvandlingen av Ekonomiska biblioteket till, i både bokstavlig och bildlig bemärkelse, Handelshögskolans fönster mot yttervärlden. Dels restaureringen av det vackra Kurs- och tidningsbiblioteket.

De senaste åren har hon varit tillbaka på Biomedicinska biblioteket som biblioteksråd.

– Att vara ÖB innebär att man är bibliotekets representant i både nationella och internationella sammanhang. Bland annat jag nyligen invald i Svensk Biblioteksförningens styrelse vilket ger mig möjlighet att tala för de vetenskapliga biblioteken i nationella sammanhang. Men främst är ÖB den som har det övergripande ansvaret för UB:s sju bibliotek. Jag är med i dekanrådet där jag bland annat vill öka förståelsen för UB som en del av den infrastruktur som bara måste fungera vid ett universitet. I dekanrådet informerar jag om vår verksamhet, men får också information från fakulteterna, vilket är nödvändigt för ett gott samarbete.

UB HÖR TILL DE gemensamma verksamheter som alla vill ha men som många tycker är för dyrt.

– Tidskrifter är oerhört dyra och de vetenskapliga biblioteken försöker tillsammans sätta press på leverantörerna. Men även om tidskrifterna är dyra är kostnaderna ändå inte så jättehöga om man tänker på hur mycket man faktiskt får för pengarna. Vi köper tillgången till en mängd vetenskaplig information! De

elektroniska resurserna är dessutom tillgängliga dygnet runt. Till detta kommer bland annat 2,6 miljoner böcker, de blir hela 66 km om man lägger dem på rad.

UB lånar ut cirka 700 000 böcker per år och har omkring 8 000 besök per dag.

UB har drabbats av neddragningar två år i rad och har ett sparbetning även för nästa år. Samtidigt måste UB nyanställa, inom 10 år kommer drygt 70 av UB:s cirka 200 anställda att gå i pension.

– Det innebär ett stort ansvar att förvalta de pengar vi har och göra bästa möjliga av situationen.

Det viktigaste projektet för framtiden?

– Att tillsammans med fakulteterna utveckla nya spännande mötesplatser, inte nödvändigtvis innanför bibliotekets områden. Studietorget på Hälsovetarbacken är ett exempel på nytänkande. Eller varför inte pröva kaféverksamhet mitt i biblioteket? Sedan tycker jag att vår publiceringsdatabas är oerhört viktig för hela universitetet. Här ska universitetets alla avhandlingar och annan forskning snabbt kunna föras ut vilket förstås betyder väldigt mycket för forskningens tillgänglighet.

Eva Lundgren

GU går back

GU GÅR BACK med närmare 50 miljoner kronor i år. Det är framför allt kostnader för löneökningar, pensioner och nya lokaler som är orsaken till att GU redovisar ett planerat underskott.

Tendensen är att intäkterna planar ut och att kostnaderna fortsätter att öka. Exempelvis ökar personalkostnaderna i år med 5 procent och på intäktsidan minskar de externa forskningsbidragen.

Även om det inte är någon större fara är trenden illavarslande, menar förvaltningschef P-O Rehnquist.

– Läget är bekymmersamt. Om GU fortsätter att gå med underskott framöver försvinner det egna kapital som med möda byggts upp under senare år. Det slår direkt mot verksamheten och innebär bland annat att det blir svårare att få råd med nyrekryteringar efter personal som går i pension.

Enligt P-O Rehnquist är det dock inte aktuellt med några personalnedskärningar för tillfället.

Några av de åtgärder som diskuteras är att minska personalkostnaderna, att fortsätta samordningen av lokaler, att genomföra skarpare prioriteringar och att på olika sätt stärka forskningens konkurrenskraft.

Försenad lön

ALLA ANSTÄLLDA som hade ställt in sig på att få hela den retroaktiva lönen utbetald i juni kommer att bli besviken. Individförhandlingarna drar ut på tiden, det är Sahlgrenska akademien och Naturvetenskapliga fakulteten som inte hinner med. Istället har parterna nått en kompromiss om att göra en delbetalning på 2 800 kronor i samband med juni lönen. Den nya lönen kan inte betalas ut förrän i oktober.

Trots att arbetsgivaren och de två stora facken, Saco och OFR/S, slöt ett universitetsövergripande avtal den 18 respektive den 19 april, så har individförhandlingarna kommit igång sent.

– Det är inte godtagbart. Aldrig tidigare har det hänt att en eller två parter kan gå in och bestämma när individförhandlingar kan göras och vi tycker det är svagt av universitetetsledning att inte sätta press på Sahlgrenska akademien, säger Inger Wilgotson-Lundh, ordförande för Saco vid GU.

Men förvaltningschef P-O Rehnquist tycker inte att det är så allvarligt att löneförhandlingarna drar ut på tiden.

– Sahlgrenska akademien är en väldigt stor arbetsplats med 1 500 anställda. Löneförhandlingar får inte skyndas fram utan man måste ha förståelse för att det tar den tid det tar. Det är ju ingen fara. Ingen anställd förlorar pengar.

Ingen undervisning i nygrekiska

Undervisningen i nygrekiska ställs in i höst in på grund av dålig ekonomi.

Beslutet upprör studenterna som läser grundkursen i ämnet. Hoppet står nu till att grekiska utbildningsministeriet kanske kan tänka sig att finansiera en gästlärare.

13 STUDENTER som läser grundkursen i nygrekiska den här terminen protesterar i en skrivelse till rektor mot vad de uppfattar som nedläggning av ämnet. De skriver att det är orättvist att de inte får möjlighet att slutföra utbildningen och att "våra drömmar och förhoppningar slagits i kras av universitetets beslut att lägga ner kursen".

I ett svar till studenterna förklarar dekanus Christer Ahlberger att ämnet inte läggs ner men att undervisningen ställs in i avvaktan på utredningen om småspråkens framtid.

Grundkurserna i nygrekiska har, efter beslut i fakultetsnämnden, de senaste åren gått enbart på halvfart kvällstid, med undantag av i vår då kursen ges på helfart. Men antalet studenter har ändå varit för litet.

Dessutom går professor Bo-Lennart

Professor Bo-Lennart Eklund tolkar beslutet som nedläggning av ämnet.

Eklund, institutionens ende lärare i nygrekiska, i pension i höst och den tjänsten kommer inte att utlysas.

– Det blir ingen undervisning i nygrekiska alls i höst, om inte Bo-Lennart Eklund skulle kunna tänka sig att utöver vad som är planerat för höstterminen undervisa en del av studenterna på B-kursen, säger utbildningsledare Anna Nordling på humanistiska fakulteten.

Men Bo-Lennart Eklund ställer sig kallsinnig till detta erbjudande.

– Hela årsmättet av undervisning har jag i enlighet med min tjänstgöringsplan fullgjort under vårterminen. Varför skulle jag då vara så ädel när fakulteten dessutom redan beslutat att inte utanonsa kursen och därför väl heller inte givit några pengar till den? Fakulteten har aktivt bidragit till minskad grundutbildning och forskarutbildning i nygrekiska under ett antal år. Jag kan inte tolka beslutet som annat än nedläggning av ämnet vid GU.

Enligt Anna Nordling är problemet att nygrekiska dragits med ekonomiska problem under flera år.

– **FÖR ATT NYGREKISKA** ska kunna bära sina kostnader krävs det att ämnet har dubbelt så många studenter som idag. Vi hoppas att intresset för språket ska växa, det är med sina tio miljoner talare fullt jämförbart med svenska och det vore bra om det kunde ingå i översättarutbildningen.

För att stärka nygrekiskans position satsade fakulteten hösten 2004 på en grundkurs i Balkanstudier (sydösteuropastudier), som handlade om språk och kultur i området. Men bara en student

därifrån rekryterades till nygrekiska.

– Snacket att om att sydösteuropastudier skulle ha tillkommit för att "rädda nygrekiskan" är bullshit. För mig stod det aldrig klart att det var ett uttalat mål med kursen, säger Bo-Lennart Eklund, som påpekar hur det gick för de andra språken, som exempelvis bulgariska och albanska.

FÖR STUDENTERNA som läser grundkursen idag återstår bara att läsa vidare i Lund eller i Stockholm alternativt att studera språket som utbytesstudent i Grekland.

Fast de senaste veckorna har en möjlighet dykt upp som kan inge hopp.

– När Greklands ambassadör besökte oss nyligen framkom det att grekiska utbildningsministeriet kanske är villigt att finansiera en gästlärare med placering vid Göteborgs universitet, säger Anna Nordling.

Förhandlingar pågår och i bästa fall kan gästläraren vara på plats hösten 2006. Det innebär dock att undervisning endast kan ges på grundnivå, kanske på fortsättningsnivå.

Allan Eriksson

Båda nämnderna blir kvar

Både UFL och UFN blir kvar. Det beslutade styrelsen den 2 juni.

Några förändringar när det gäller lärarutbildningarnas organisation ska dock genomföras. Bland annat ska UFL:s befogenheter klargöras. Och istället för att beställningar på utbildningar går via fakultetsnämnderna ska de gå direkt till institutionerna.

Prorektor Kerstin Norén, som lett utredningsarbetet, medger att hon hellre hade sett en lösning med en enda organisation.

– Men eftersom alla nu är överens är jag ändå nöjd.

2001 TILLKOM EN ny regel i högskolelagen som sade att det vid alla lärosäten som utfärdar lärarexamen måste finnas ett särskilt organ för grundläggande lärarutbildning samt för dithörande forskning.

Det organ som bildades vid Göteborgs universitet, UFL, fick dock en oklar ställning. UFL riktade sina uppdrag till nämnderna, som det är överordnat, och har ingen direktkontakt med de institutioner som ska utföra uppdragen. Istället har kontakten mellan de olika nivåerna skötts av utbildningsledare vid fakultetsnämnderna.

Nu kommer detta att ändras. Uppdragen kommer att gå direkt till institutionerna på ungefär samma sätt som vid externa uppdrag. Så ser det också ut vid de flesta andra lärosäten med lärarutbildning i landet.

– **DE PROBLEM** som har funnits med nuvarande organisation hänger till stor del samman med otydligheter när det gäller UFL:s ansvar och befogenheter, menar Kerstin Norén. Nu har vi tydliggjort uppdraget, vilket bland annat innebär att det är UFL som bestämmer kursplaner och dimensionering. Man kommer också att årligen göra avräkningar av institutionernas prestationer enligt samma principer som gäller för övrig grundutbildning vid GU. Istället för de utbildningsledare som finns idag kommer programråd med representanter från fakultetsnämnderna att inrättas. Genom programråden får fakulteterna insyn och inflytande över verksamheten men det är UFL som har sista ordet när det gäller vad som ska beslutas.

UFL, eller vad det beställande organet nu ska kallas, kommer att få status av fakultet och dess ordförande, som idag heter Ulla Runesson, kommer att benämnas dekanus och ingå tillsammans med andra dekaner i ledningsrådet. Det

innebär att UFL inte ska vara överordnat fakulteterna utan placeras på samma nivå.

Men har verkligen problemen med två organisationer lösts i och med att UFL:s ställning klargörs?

– Jag medger att jag skulle ha föredragit den så kallade Uppsalamodellen, där lärarutbildningarna är organiserade i en enda nämnd, men eftersom man tydligen inte vill ha det så och alla parter nu är överens, måste jag ändå vara nöjd. Det är ju möjligt att Uppsalamodellen inte passar så bra här, där fakulteterna är så självständiga. Mitt uppdrag innebar att hitta en konfliktfri lösning, och det hoppas och tror jag att vi har gjort. Vi kommer nu att ha en möjlighet att etablera ett gott samarbetsmönster som kan bli hållbart också framöver.

PER-OLOF THÅNG, dekanus för Utbildningsvetenskapliga fakulteten, är också nöjd med styrelsens beslut. Han menar att man nu får en organisation där lärarutbildningarna kan vara "hela universitetets angelägenhet", något som han menar skulle ha varit omöjligt i en modell liknande den i Uppsala, där det enskilda organet också har ansvar för flera institutioner under sig.

– Men mycket arbete hade kunnat

sparas om man redan från början insett att de största problemen med lärarutbildningen inte var av organisatorisk art, menar Per-Olof Thång. Det har hela tiden handlat om oklara spelregler och otydlig ansvarsfördelning som sedan givit upphov till motsättningar och personliga konflikter. Finns det tolkningsutrymme är det inte så konstigt att människor tolkar samma regler olika, beroende på vilket perspektiv man har.

Per-Olof Thång anser också att det skulle ha varit olyckligt att genomföra en stor organisationsförändring just nu, när Utbildningsvetenskapliga fakulteten står inför en flytt in till centrum.

– **MAN SKA INTE** göra stora förändringar i en organisation för ofta, det sliter på folk. Däremot kanske man behöver se över organisationen på sikt för att göra den ännu bättre.

Ett problem som kvarstår är en översyn av UFL:s administration.

– Enligt förslaget ska UFL:s kansli flytta till Pedagogien, förklarar Kerstin Norén. Eftersom det är där en stor del av studenterna kommer att befinna sig är det säkert bra, det kommer att kännas mindre splittrat för dem.

Eva Lundgren

Kritisk utredare vill se annan inriktning

Ska universitetet alls ägna sig åt att hyra ut gästforskarbostäder och bedriva konferensverksamhet? Det är tveksamt, även om det finns goda skäl för att ha kvar verksamheten, menar Claes-Olof Olsson.

I EN OMFATTANDE utredning på närmare 240 sidor har akademidirektör Claes-Olof Olsson, på uppdrag av förvaltningschefen, i detalj granskat hur avdelningen för konferens och service fungerar.

Hans övergripande slutsats är, något drastiskt uttryckt, att verksamheten snarare bör avvecklas än utvecklas. Men detta ska, enligt Claes-Olof Olsson, inte tolkas som nedläggning, utan som att ledningen bör lägga fast en ny inriktning för service som inte tar pengar från forskning och utbildning.

– På det hela taget sköts verksamheten på ett proffsigt och bra sätt. Det är imponerande hur man har byggt upp olika verksamheter, men när man tittar lite närmare på det måste man ställa sig frågan: Är denna servicefunktion absolut nödvändig för universitetet och ligger det inom vårt kompetensområde?

Det är det inte, menar Claes-Olof Olsson.

– Om vi skulle ställa oss frågan om vi skulle vara beredda att bygga upp en liknande konferensverksamhet som den ser ut idag, då är svaret nej. Under åren har det saknats en övergripande strategi där man sett till GU:s samlade behov.

Exempelvis menar Claes-Olof Olsson att det egentligen inte finns något stöd i lagen för att universitetet äger och hyr ut fastigheter på det sätt som sker idag. Därför måste vi göra det bästa av situationen utan att vi bryter mot gällande regler, menar han. Hur ska vi då göra? Å ena sidan behöver vi gästforskarbostäder och konferenslokaler, å andra sidan är det kanske inte riktigt tillåtet. Det kan inte innebära att vi ska fortsätta att utveckla verksamheten som vanligt. Därför är det viktigt att GU markerar vilken väg man vill gå.

ENLIGT CLAES-OLOF OLSSON är det bara några lokaler som uppfyller villkoren för en renodlad konferensverksamhet: Wallenberg, Academicum, Vasaparken, Ågrenska och Jonsereds herrgård, här finns tillgång till kök och servicepersonal.

Så frågan är hur konferenslokaler används idag och hur de ska finansieras? Siffror på beläggning har enligt Claes-Olof Olsson varit svåra att få fram, men helt klart är att Wallenberg har haft problem med uthyrningen. Efter införandet av gratis hyra har dock beläggningen ökat.

För Claes-Olof Olsson är en grundläggande princip att konferensanläggning-

arna i första hand är för internt bruk, för GU:s anställda. Han tycker inte att det är rimligt med konkurrens på en fri marknad där man är med och slåss om externa kunder. De har svårt att hävda sig trots att GU subventionerar hyran. Därför bör de även i fortsättningen vara gratis, med undantag av Ågrenska villan, som är så populärt att man kan ta ut en avgift.

Han föreslår också att Ågrenska villan, som ägs av Göteborgs universitet, bör säljas av det skälet att universitetet inte får äga fastigheter. Istället bör GU långtidsförhyra Ågrenska för konferensändamål.

– Samtidigt är det många som vill lämna universitetets miljö och komma från stan. Men jag tycker inte att det borde vara tillåtet att lägga dagkonferenser utanför stan när det finns så god tillgång på konferenslokaler vid GU.

Claes-Olof Olsson vill ändå behålla konferensverksamheten.

Ett av utredningens mer kontroversiella förslag går ut på att integrera Sahlgrenska akademins nya konferenslokal Academicum i det centrala utbudet av konferenser. Det ska finnas ett centralt bokningssystem, inte flera som idag. Claes-Olof Olsson är medveten om att det knappast kommer att glädja ledningen vid Sahlgrenska akademien.

– De kommer inte att gilla det förslaget. Men jag tycker inte att universitetet ska bedriva intern konkurrens. Det kan inte vara rimligt att ha två olika anläggningar med olika prissättning, där den ena drar kunder från den gemensamma verksamheten. Vi måste ställa oss frågan vad som är bäst för universitetet i sin helhet.

Om nu konferensutbudet kan ifrågasättas av principiella skäl, så gäller det i ännu högre grad gästforskarbostäderna, menar Claes-Olof Olsson.

– Inriktningen bör vara avveckling snarare än utveckling. Dessutom är det oklart

om det finns stöd i lagen för en sådan uthyrning. Ett mål med verksamheten är att subventionerna, som idag uppgår till 3–4 miljoner kronor, på sikt bör upphöra.

Han föreslår att gästforskarbostäderna organisatoriskt flyttas över till fastighetsavdelningen och att man i första skedet gör en upphandling för att se om det finns företag som kan ta över servicen.

Men finns det verkligen privata företag, som kan ta över uthyrningen av gästforskarbostäder, när gästlärare kanske på sin höjd stannar några månader?

– Det vet jag inte. Fast det viktigaste är att vi hittar alternativ som på sikt kan fungera.

ETT ANNAT OMRÅDE som tas upp i utredningen är Universitets-TV och medieproduktion. Här är utredaren mycket kritisk mot uppdelningen av Universitets-TV i en redaktionell del, som tillhör Externa relationer, och en del med teknik och produktion, som tillhör konferens- och serviceavdelningen.

– Denna uppdelning är helt felaktig, bitarna går in i varandra och bör samordnas till en och samma avdelning.

Han är skeptisk till om GU överhuvudtaget ska ägna sig åt tv- och medieproduktion. Men eftersom det har satsats mycket pengar på att utveckla verksamheten, vore det, enligt utredaren, synd att kasta pengarna i sjön. Det finns goda förutsättningar att utveckla exempelvis distansundervisningen. Claes-Olof Olsson vill därför att man prövar idén att bolagisera Universitets-TV och medieproduktion som en del av GU-Holding.

– Jag tycker att man ska se om det går att bedriva denna verksamhet på ett affärs-mässigt korrekt sätt. Fördelen med ett bolag är att man kan jobba lite friare och lättare ta sig en externa uppdrag. Då får man en betydligt slagkraftigare enhet.

Allan Eriksson

Claes-Olof Olssons utredning om konferens- och serviceavdelningen går ut på remiss över sommarren. I uppdraget ingick inte Jonsereds herrgård och Studenternas hus.

FAKTA/Förslaget i korthet:

Ny inriktning för serviceverksamheten behövs. Behåll konferensverksamheten och integrera Academicum i det centrala utbudet. Sälj Ågrenska villan – hyr den istället. Universitets-TV och medieproduktion bör slås samman och man bör pröva idén att ombilda till ett bolag inom GU-Holding. Flytta ansvaret för gästforskarbostäder till Fastighetsavdelningen och minska subventionerna successivt. Utveckla GU-Shopen.

Brister på Valand

INTERNREVISIONEN riktar kritik mot Valands ledning för brister i den interna kontrollen, men misstagen har rättats till och beror i första hand på att det har varit en turbulent tid på Valand, menar dekanus Hans Hedberg.

En professorer och nio studenter besökte restaurang Kock & Vin, där notan gick på 777 kronor per person. 19 anställda firade exklusivt julbord på Hotel Gothia och fakturan slutade på drygt 500 kronor per person. Till en stor välkomstfest köptes sprit in i Tyskland för 2 887 kronor. Kostnaden bokfördes som ”utställningskostnader”.

I en ny rapport pekar internrevisionen på allvarliga brister i den interna kontrollen på Konsthögskolan Valand. Hans Hedberg menar dock att fakulteten redan har vidtagit alla tänkbara åtgärder för att komma till rätta med bristerna.

– De finns ingen ursäkt för de fel som har begåtts. Vår enda hållning är att säkerställa att det aldrig händer igen. Vi beklagar djupt de misstag som gjorts, säger Hans Hedberg.

HAN MENAR OCKSÅ att internrevisionens kritik har varit till stor hjälp i det fortsatta arbetet att kvalitets-säkra ekonomihanteringen. Orsaken till de olika misstagen vill inte Hans Hedberg spekulera kring, men han påpekar att Valands ledning har arbetat mycket hårt för att vända en institution som bara för några år sedan befann sig i fullständig kris och i sönderfall. Ett stort underskott har vänts till en ekonomi i balans.

– Den stora arbetsinsatsen får man inte glömma bort. Det arbetet kan någon enstaka gång har lett till osunda belöningar. Det är inte acceptabelt men det är mänskligt.

Redan under 2003 tog Hans Hedberg kontakt med internrevisionen för att be om hjälp med att gå igenom ekonomiadministrationen. Men arbetet drog ut på tiden och under våren 2005 avslutades granskningen.

Valands ledning har på eget initiativ betalat tillbaka pengarna som använts till inköp av sprit. Valand är för tillfället satt under ett slags förmyndarskap där alla personliga utlägg måste godkännas av dekanus.

– Vi har gått igenom punkt för punkt med Valands ledning om den kritik som förts fram i rapporten. Det viktiga är att det inte förekommit något uppsåtligt, vilseledande eller något med personlig vinning som syfte. Det är oacceptabla övertramp i förhållande till regelverket och vi håller på att rätta till det, säger Hans Hedberg.

Allan Eriksson

Regler för representation finns på: <http://regelboken.adm.gu.se/>

Tummen ner för Resko

Efter stark kritik från främst fem fakultetsnämnder fattade styrelsen den 2 juni beslut om det så kallade Reskopjektet.

Men av det ursprungliga förslaget finns inte mycket kvar. Framför allt har man fått överge en av de viktigaste grundtankarna: att alla kostnader och intäkter ska fördelas ända ner till institutionsnivå.

Nu beslutade man istället att skynda långsamt – en ny modell för kostnadsdebitering och resursfördelning införs först 2007.

DET ÄR FRÄMST Handelshögskolan, Humanistiska fakulteten, Samhällsvetenskapliga fakulteten, Naturvetenskapliga fakulteten och UFL som riktat hård kritik mot Resko. Man menade att förslaget skulle leda till administrativt merarbete, byråkratiskt krångel och ett snålt ekonomiskt klimat. Men främst ansåg kritikerna att förslaget innebär en försvagning av fakultetsnämndernas inflytande, vilket man menade strider mot Göteborgs universitets historia och mot gällande delegationsbeslut. Kritiken var också stark mot att det inte fanns någon konsekvensanalys av förslaget.

Det förslag som styrelsen till slut tog innebär alltså betydligt mindre genomgripande förändringar än vad som ursprungligen var tänkt.

– Att Resko blivit så kritiserat kan bero på att vi varit otydliga när vi presenterat förslaget och att vi kanske förutsett kunskaper om resursfördelning och kostnadsdebitering som många inte har, menar förvaltningschef P-O Rehnquist. Målet med Resko var ju heller inte att förändra organisationen utan att få en större öppenhet och delaktighet i dessa frågor samt att effektivisera administrationen. Vissa delar av Reskopjektet har dock fallit i god jord, så ett beslut har ändå kunnat fattas. Men det handlar inte om att genomföra genomgripande förändringar vid ett visst tillfälle, utan mer om att staka ut kursen och fastställa principer som ska vara vägledande för den fortsatta utvecklingen.

FÖRST BUDGETÅRET 2007 införs en ny modell för resursfördelning och kostnadsdebitering. Den innebär en mindre detaljrik styrning där statsanslaget ska fördelas till fakultetsnämnderna i två schabloniserade ramar – en för forskning och forskarutbildning och en för

grundutbildning. Och de universitetsgemensamma kostnaderna ska specificeras bättre än tidigare och debiteras nämnderna med ett schablonbelopp baserat på varje fakultets andel av den samlade verksamheten.

– I HÖST SKA VI samråda om hur det här mer konkret ska genomföras. Det är viktigt att inte pressa fram ett nytt system utan hellre ta det lite långsamt så att förståelsen ökar, dels för hur det ser ut idag, dels för hur det kommer att bli med det nya systemet.

Styrelsen beslutade också att universitetets treåriga verksamhetsplan ska fördjupas och konkretiseras för att utgöra ett ännu bättre underlag för styrelsens prioriteringar.

– Det handlar om att ge styrelsen goda förutsättningar att styra utan att gå in för mycket på detaljer. Styrelsen ska inte tala om hur man ska göra vid varje fakultet utan se till balansen mellan fakulteterna och behovet av övergripande prioriteringar. För att detta ska fungera behövs en strategi för hur verksamheten ska utvecklas. Vi har också en delegationsordning som till delar inte är riktigt författningsenlig, gränserna

mellan vad som ligger på styrelsens bord och vad som är rektors ansvar är inte särskilt tydliga idag. Det finns heller inget etablerat forum för dialog mellan rektor och fakultetsnämnderna, vilket måste ses som en uppenbar brist. Enligt det nya beslutet ska därför rektor ha årliga verksamhetsdialoger med fakultetsnämnderna där man i stora drag diskuterar hur året varit och hur framtiden ser ut. Dessa dialoger ska sedan utgöra ett led i framtagandet av den treåriga verksamhetsplanen.

ÄVEN OM DET inte blev så mycket av Reskopjektet verkar P-O Rehnquist inte helt missnöjd.

– Jag tror att Resko ändå satt igång en del processer som på sikt kan leda till en bättre organisation och styrning. Inte minst viktigt var att vi blev på det klara med att väldigt många anställda faktiskt inte vet särskilt mycket om hur det nuvarande resursfördelningssystemet ser ut. Den kunskapen är viktig för insikten att vi behöver ett öppnare och mer genomskinligt system som är relativt enkelt för alla att sätta sig in i.

Eva Lundgren

Fakulteternas oro bromsade Resko

Wanda Klintberg tror att många har missuppfattat poängen med förslaget.

Det kan ha varit fakulteternas oro för att förlora makt som ytterst stoppade Reskopjektet, menar Wanda Klintberg, som nu avslutar sitt uppdrag med att inom kort presentera resultatet av en enkät som handlar om administrationskostnader.

WANDA KLINTBERG tycker att det är synd att några av de bärande idéerna i Reskopjektet nu gått förlorade, nämligen att föra ner pengarna till institutionsnivå.

– Jag undrar om man inte har missuppfattat poängen med förslaget. Det var att komma tillrätta med dubbelarbete och att synliggöra de faktiska kost-

naderna på institutionsnivå, säger hon.

Efter att ha tagit del av remissvaren blev Wanda Klintberg förvånad över den kritik som riktades mot projektet.

– En dekan uttryckte det klart och tydligt på ett möte om Reskoförslaget: detta är ett fakultetsuniversitet, inget institutionsuniversitet. Det är en bra sammanfattning av den opinion som förkastade förslaget.

FÖRKLARINGEN ÄR, menar hon, den starka delegationsordning som finns vid GU, vilken nämnderna uppfattar som sitt odelade ansvar.

– Men en delegation är en delegation. Det är fortfarande styrelsen och rektor som har ansvar för hela verksamheten och det vill man kanske inte riktigt inse.

Idag ångrar Wanda Klintberg att de inte hade med konsekvensanalyserna i remissförslaget, vilket fördes fram som en kritik mot projektet.

– Det är alltid lätt att vara efterklok, men i styrgruppen var vi överens om att inte ha med beräkningarna i förslaget på grund av risken att fastna i siffror istället för att koncentrera sig på principerna. Men idag inser jag att det hade varit bättre att ha med analyserna.

Nu tycker ändå Wanda Klintberg att

man har gjort det bästa av situationen, särskilt mot bakgrund av den starka opinionen. Beslutet i styrelsen handlar bland annat om att stärka styrelsens och rektors roll och att dialogen och diskussionen med nämnderna ska intensifieras. Hon tycker också att det är en bra idé att genomföra en ny fördelningsmodell först från och med 2007, en modell som blir tydligare än den nuvarande.

DESSUTOM ÄR en viktig del att arbeta vidare med den sammanställning, som Wanda Klintberg gjort, över administrationskostnader. Syftet med den är att ge underlag för diskussioner om ytterligare effektivisering av administrationen.

– Nu har man satt igång en process som kommer att fortsätta. Trots att de vägledande principerna i styrelsens beslut är lite vaga så är det positivt att det blir den del förändringar som Resko satt igång. Framför allt är det viktigt att institutionerna kommer med i det fortsatta arbetet och att man genomför diskussioner med dem om helheten på ett annat sätt än vad som gjorts hittills.

Allan Eriksson

Världen som maskerad

HEM GRÄTER under masken? Det var en fråga som togs upp vid ett minisymposium ägnat Carl Michael Bellman på Jonsareds herrgård den 17 maj. Bland inbjudna gäster fanns bland andra författaren Carina Burman som diskuterade Bellmans förhållande till Gustav III och till Johan Henric Kellgren.

– Även om kungen uppskattade Bellman fick han aldrig samma erkännelse som Kellgren. Kellgren blev kunglig handsekreterare och invald i Svenska Akademien medan Bellman förblev något

av kunglig gycklare. Kellgren, som förespråkare för klassicistiska ideal, var först mycket kritisk mot Bellman. Men så småningom fick han en större förståelse för honom och skrev bland annat ett positivt förord till Fredmans epistlar.

Världen som maskerad är ett ständigt tema hos Bellman.

– Maskerader var ju oerhört populära under 1700-talet och Bellman var en estradör som uppträdde genom att leva sig in i olika roller, påpekade Lars Lönnroth, professor emeritus i litteraturhistoria. Men den som visar upp ett glatt ansikte kan ofta gråta under masken – och döden lurar alltid i bakgrunden.

Bellman själv var med under symposiet, gestaltad av Martin Bagge, som bland annat sjöng Fredmans epistel *Liksom en herdinna*.

Även Bellmansforskaren Gunnar Hillbom, professor Stina Hansson, filosofie doktor Stefan Ekman och doktoranden Henrik Otterberg medverkade.

Minisymposiet arrangerades med anledning av Lars Lönnroths nyutkomna bok *Ljuva karneval! Om Carl Michael Bellmans diktning* och var ett samarbete mellan Göteborgs universitet och Albert Bonniers förlag.

Ny webbplats för hela GU

www.gu.se – den som går in på den adressen i september kommer att möta en webbplats med nytt grafiskt utseende och en ny funktionsorienterad struktur.

Tanken är att webbplatsen ska vara lättare att använda, både för den som lägger in information och för besökaren. Webbplatsen är också anpassad för funktionshindrade.

Samtidigt erbjuds hela GU ett nytt publiceringsverktyg – och allt är gratis.

DEN NYA WEBBPLATSEN har fem ingångar som återkommer på alla sidor: Utbildning, Forskning, Samhälle och näringsliv, Bibliotek samt Om universitetet.

– Det handlar bland annat om att göra det lättare för besökarna att känna igen sig och hitta information på olika nivåer, förklarar projektansvariga Kamilla Petersson. Både den som ingenting vet om universitetet och den som vet precis var man ska leta ska enkelt kunna hitta rätt information.

Samtidigt införs ett CMS verktyg (Content Management System)– som gör det enkelt att lägga ut informa-

tion, nyheter och kalendarier på nätet.

– Meningen är att det ska vara så lätt att lägga ut information på nätet att vem som helst kan göra det, förklarar webbkoordinator Mikael Stoltz. Man ska kunna skapa webbsidor med text, bilder, länka in filer och göra formulär. Mallarna är redan färdiga, det enda man behöver göra är att lägga in informationen. Användaren tilldelas en behörighet som styr vad hon eller han kan göra. En ytterligare fördel med det nya systemet är att det kan integreras med andra planerade lösningar vid GU som personal- och studentportal.

I september lanseras den gemensamma samt Samhällsvetenskapliga och Naturvetenskapliga fakulteternas webbplatser. Därefter erbjuds övriga fakulteter att flytta in sina webbplatser i CMS-lösningen.

Den nya strukturen och profilen har tagits fram av en arbetsgrupp vid Externa relationer och IT-avdelningen, gemensamma förvaltningen.

– Vi har kontinuerligt stämt av med Rådet för identitets- och imagefrågor samt med webbrådet, förklarar Kamilla Petersson.

Idrottshögskolan blir kvar i Mölndal

FRÅGAN OM EN FLYTT av Idrottshögskolan har varit aktuell i flera år. Men nu är det klart. Idrottshögskolan blir kvar i Mölndal.

– Vi har tittat på flera alternativ, men väger man samman alla faktorer, som ekonomi och tillgång på passande lokaler, så är Mölndal det bästa alternativet, säger Håkan Nilsson, som utrett frågan. Frågan om en flytt av Idrottshögskolan blev

på nytt aktuell i och med den förestående flytten av Pedagogerna till sociala huset. Argumenten för en flytt har bland annat varit universitetets strävan att samla verksamheten i centrala Göteborg för att skapa ett cityuniversitet. Samtidigt har det inte varit någon hemlighet att Mölndals politiker har velat ha kvar Idrottshögskolan i kommunen.

De vill att hjärnan ska ha roligt

Får pris för nydanande kurser om kommunikation

Kunskap som inte går att sätta etikett på. Rolf Ekman, Claes Corlin och Robert Lyons får årets pedagogiska lagpris

– Vi ska ge ett seminarium om att göra sin röst hörd ...

– Kan jag inte först få berätta varför jag kom så sent? Jo, jag missade avfarten ...

– Det ska handla om mod ...

– Egentligen är det barnen, jag kan inte tänka när det är något med barnen ...

Det är avslutning på projektarbetet i kursen *Mänskliga kommunikationer, uttrycksformer och interaktion*.

Kursens lärare heter Claes Corlin, Rolf Ekman och Robert Lyons. De har just tilldelats Göteborgs universitets pedagogiska lagpris 2005.

ÄMNE: Utbrändhet, depression, hur hjärnan reagerar på ständig stress. Men också hur man kan göra sin röst hörd – inte minst för sig själv.

Plats: Dramatikens teaterstudio i Almedal.

Tid: Torsdag eftermiddag.

Deltagare på scen: Anna Kuuse, Siv Eriksson samt vid pianot Bengt Eriksson.

Övriga deltagare: Kurskamrater,

” Det som är så roligt med den här kursen är att vi lärare lär oss lika mycket som studenterna och hittar kopplingar till våra egna ämnen.

ROLF EKMAN

samt lärarna Claes Corlin, socialantropologiska institutionen, Rolf Ekman, institutionen för klinisk neurokemi samt Robert Lyons, litteraturvetenskapliga institutionens avdelning för dramatik.

De är de som fått det pedagogiska lagpriset för en kurs som handlar om hjärnan, eller snarare om de synapser i hjärnan där impulser överförs från nervcell till nervcell, och som måste ha roligt för att inte dö. Kursens fokus ligger på hur vår hjärna, som utvecklats under miljontals år, mår dåligt i dagens stressade samhälle – men också om vad man kan göra för att motverka de negativa effekterna.

Det är tredje året kursen ges och den har hela tiden utvecklats. Den går på halvfart över två terminer på Museion, GU:s enhet för studier över människans strävan efter att skapa mening i tillvaron. Den består av fyra delkurser: Medvetandet och omvärlden, Uttrycksformer i teori och praktik, Interaktioner samt det avslutande projektarbetet.

Det är vad som döljer sig bakom kursbeskrivningen som är ovanligt. För även om kursen består av många

traditionella föreläsningar spänner de över väldigt skilda områden, som: medvetandet ur neurokemiskt perspektiv, riter och myter, vad vi gör med musik och vad musiken gör med oss, samernas muntliga berättande. Varvat med föreläsningarna får studenterna själva medverka i olika workshops där de skriver dikter, målar, gör installationer eller uppträder.

Men får man verkligen vara så där tvär- och multivetenkskaplig vid ett universitet?

– Självklart, varför heter det annars universitet? undrar Robert Lyons. Jo, för att olika ämnesområden ska mötas och böka och bråka med varandra. Forskningen blir allt smalare, man fokuserar på allt mindre områden – då är det viktigt att också kunna öppna upp, lära sig kommunicera och ta in helt andra perspektiv. Det finns alltid nya gränser att spränga.

Just mänskliga kommunikationer är ett ämne som passar för tvärvetenskap, menar Claes Corlin, som kombinerar kursansvaret med att vara kopierare, stadsbud, kontaktperson och det mesta däremellan. Ämnet måste vara brett men ändå fokuserat så att man inte svävar ut alltför mycket.

– **DET ÄR OCKSÅ** viktigt att ha inspirerande föreläsare och gott om tid för diskussioner. Arne Öhman, professor i psykologi, och Carl-Magnus Stolt, professor i humanistisk medicin, kommer till exempel hit från Karolinska Institutet för att föreläsa för oss. Vi har poeter och konstnärer som arbetar med oss, samt naturligtvis våra egna forskare, som Sven-Eric Liedman, Carola Skott och Ingrid Lomfors.

– Det som är så roligt med den här kursen är att vi lärare lär oss lika mycket som studenterna och hittar kopplingar till våra egna ämnen, berättar Rolf Ekman. Jag är en sådan där fokuserad forskare som håller på med hjärnans kemi men genom att kommunicera med helt andra ämnesområden och med studenter som arbetar inom vård, konst eller studerar något helt annat, har jag lärt mig väldigt mycket nytt om mitt eget ämne. Det handlar inte om flum utan tvärtom om djupare kunskap, sådant man inte kan sätta etikett på men som är nödvändigt för att förstå människan i all hennes komplexitet. Ett exempel på intressanta ämnen är våra

tankar. Vad är en tanke och hur kommer de till?

Under Vetenskapsfestivalen var kursen med genom föreställningen *Drömmen om oss själva*. Då uppträdde både studenter och lärare och gjorde bland annat ett konstverk tillsammans med temat lust, glädje och hälsa.

– Det här är bland det roligaste jag gör, jag längtar efter torsdagsföreläsningarna, säger Robert Lyons.

DET PEDAGOGISKA priset innebär ett diplom som delas ut under högtidliga former vid doktorspromotionen i oktober. Men också 100 000 kronor som går till institutionens vidare utveckling av pedagogik.

– Vad vi ska använda pengarna till? Jag vet inte men nyligen läste jag en artikel i GP om förtidspensionerade ungdomar, berättar Claes Corlin. Det där är ju jätteallvarligt, kanske borde vi ägna pengarna åt ett seminarium om detta, om skolungdomar ...

– Det där får vi allt diskutera först, avbryter Robert Lyons. Migrationen och hur samhället förändras, tycker jag är intressant. För äldre människor är invandrare från andra kulturer fortfarande lite konstigt, men mina barn, de tänker inte ens på det...

– Det där ger ju hopp för framtiden, inflikar Rolf Ekman. Kanske borde vi göra ett seminarium om detta, om skolungdomar och deras syn på andra kulturer ...

– Ungdomars attityder är intressant...

– Eller också, varför inte, om man tar ...

Eva Lundgren

FAKTA

Göteborgs pedagogiska lagpris 2005 tilldelas lärarlaget bakom kursen *Mänskliga kommunikationer: uttrycksformer och interaktion*. Motiveringen lyder: Kursen är tvärvetenskaplig i dess bästa bemärkelse. Den har en multidisciplinär ansats kring ett fokuserat tema: interaktionen mellan människan, hennes hjärna och samhällets krav på mental och social kapacitet. Lärarna är engagerade och förmår att, förutom ge kunskap om aktuell forskning, även starta grundläggande tankeprocesser hos studenterna. Kursen innebär en synvända för många studenter. Förutom föreläsningar ingår drama och workshops, och examinationen sker dels i form av reflekterande portfolio dels genom projektarbete. Flera studenter har med sitt projektarbete medverkat i publika föreställningar på Vetenskapsfestivalen, där drama kombineras med olika former av performance. Kursen förenar kunskap och bildning med kroppslig och sinnlig reflektion.

Gör studenterna frågvisa

Anne Farewell har undervisat i mikrobiologi vid GU i drygt sex år och hon har tilldelats det pedagogiska priset.

Anne Farewells kurser är kända för att vara svåra och intensiva men studenterna får i gengäld mersmak på mikrobiologisk forskning. I år får hon Göteborgs universitets individuella pedagogiska pris.

FORSKARNAS SMÅ inglasade kontor ligger tätt efter varandra i anslutning till laboratorier på avdelningen för mikrobiologi på Medicinareberget. Studenter från olika årskurser och forskare samsas om samma utrymme och det är här docent Anne Farewell håller sina kurser. Kopplingen mellan basstudier och forskning återkommer också i Anne Farewells undervisning.

– Tanken är att studenterna ska förstå hur forskarna gjort sina observationer och lära sig att tänka kritiskt när man läser en avhandling, säger Anne Farewell.

Metoden hon började använda i undervisningen – så kallad avbruten fallstudie – introducerades för henne av kollegan Thomas Nyström. I fallstudierna vet studenterna till exempel inte vilken slags bakterie de ska leta efter och får slå i böcker för att kunna jämföra olika alternativ.

– Om det handlar om ekolibakterier kan studenterna genom att pröva olika levnadsmiljöer utesluta vissa ekoli och ringa in rätt sort.

Istället för att låta studenterna läsa en massa text och göra laborationer utifrån böckerna, väljer Anne Farewell ett ämne och ett specifikt

område för att mer i detalj studera hur metoden bakom en rapport eller avhandling ser ut. På så sätt kommer studenten in i forskarnas tänkande, anser Anne Farewell. Men den sortens undervisning kräver också extra arbete för studenterna.

– I traditionell undervisning tenderar studenterna att inte ifrågasätta själva metoden och på redovisningarna halvsover alla. I början brukar de ha svårt för den nya formen eftersom det kräver mycket tid, men ofta blir de mer motiverade och tycker att det är spännande.

MALIN HERNEBRING är en av studenterna på institutionen och var med och nominerade Anne Farewell till det individuella pedagogiska priset. När hon skulle välja kurser hade hon hört talas om att Farewells kurser var svåra.

– Men jag ville testa mig själv och gillade utmaningen, säger Malin Hernebring.

En annan viktig del i undervisningen är att lära genom att diskutera. På redovisningarna ska alla vara engagerade:

– Jag förvarnar studenterna att de ska ha så många frågor att ställa och så ger jag poäng utifrån hur delaktiga de är, säger Anne Farewell. Studenterna gillar det inte alls i början men i slutet på kursen märker man att alla är med och frågar och redovisningarna blir långa diskussioner.

Det kan också handla om att pre-

sentera ett aktuellt ämne på posters som berör mikrobiologi. Genom att berätta om biologisk krigsföring eller motstånd mot antibiotika övar studenterna upp sin presentationsförmåga.

Anne Farewell är född och upp vuxen i Buffalo i staten New York och kom till Sverige 1993 då hon blev forskare vid Uppsala universitet. När hon själv började studera biologi var hon måttligt engagerad de första två åren, men det vände när en professor fick henne att se tjusningen i biologi, något som hon gärna vill förmedla vidare.

– Jag har ingen pedagogisk utbildning, men tillsammans med kollegorna här på institutionen får man mycket inspiration.

VID SIDAN AV undervisningen forskar hon kring genetiska uttryck hos bakterier vid stress och svält, kunskap som är viktig vid produktion av proteiner inom biotekniken. Liksom många andra forskare har hon svårt att få tiden att räcka till både forskning och undervisning, men skulle inte vilja vara utan någotdera.

– Självklart skulle jag vilja ägna mer tid till att forska men mötet med studenterna ger otroligt mycket. Man riktigt ser hur glödlamporna tänds i deras ögon när de har kommit fram till något, säger Anne Farewell.

Viveca Bladh

Levande öppna landskap

text: EVA LUNDRÉN foto: HILLEVI NAGEL

Slätter på Skändla äng. Liar och räfsor, backglim, ängshavre och darrgräs. Augustisol med saft och bulle i gräset.

Det är kulturgeografen Marie Stenseke som håller i arrangemanget för Naturskyddsföreningen i Göteborg.

Det är om det öppna landskapet hon värnar, men kanske ännu mer om dem som lever och verkar där, om bönderna och alla andra människor som ger landskapet liv.

HON ÄR DOCENT på kulturgeografiska institutionen vid Handelshögskolan och forskar om landskapsvård och bevarandeplanering. Just nu medverkar hon i och leder tre tvärvetenskapliga projekt om bland annat myllrande våtmarker och om övergivna betesmarker i Småland.

Det är den biologiska mångfalden och bevarandet av naturbetesmarker Marie Stenseke ägnar sig åt. Men

hon är inte naturvetare. När hon reser på konferenser har det hänt att hon varit ensam samhällsvetare bland sjuttioalet biologer. Sådant gör en tuff, säger hon.

- DET RÅDER EN skriande brist på samhällsvetare inom biologisk mångfaldsforskning. Att samhällsvetare har mycket att tillföra forskningen är något jag gång på gång får ta strid för. Miljöfrågor är komplexa och kräver därför komplexa ansatser. Man kan inte undersöka ett landskap utifrån förutsättningen att där inte finns några människor. Människan är en del av tillvaron, allt fler av oss lever moderna, urbana liv och det är utifrån det perspektivet man måste ställa sig frågor om miljö, bevarande av arter och kulturlandskap.

Det var när Marie Stenseke läste till samhällsplanerare i Stockholm och skulle skriva en uppsats om landsbygden som hon först blev uppmärksam på hur lantbrukare beskrivs inom forskningen. Hon är själv uppvuxen på en gård i Vårgårda och hennes erfarenhe-

ter stämde inte med vad hon kunde läsa i vetenskapliga artiklar.

– Forskningsrapporterna byggde hela tiden på antagandet att alla bönder är lika och att de helt agerar utifrån ekonomiska intressen. Men bland de människor som jag är uppvuxen med var det inte så. Både inom min egen familj och bland grannar och vänner hade man flera skäl till att handla som man gjorde. Och när jag sedan intervjuade olika lantbrukare träffade jag människor som också tänkte på en massa olika sätt. Många har arvt sina gårdar och känner ett starkt engagemang för bygdens historia, byggnader, föremål, djur och natur. Ofta är de både medvetna och stolta över den kulturvårdande uppgift de förvaltar när de håller marker öppna, putsar vägrenar och lagar gamla stenmurar. Så min avhandling kom att handla om vad som styrde lantbrukarna, utöver ekonomi och politik.

Så här kan forskare uttrycka sig om jordbrukspolitik: "Prognosen bygger i sin helhet på det grundlägg-

– Just nu leder jag två nya projekt inom Hagmarks-
mistra. Det ena handlar om hur man får till stånd en
bättre samverkan mellan myndigheter och lokalbe-
folkning för att göra naturvärden mer demokratisk och
effektiv. Cirka 40 procent av det svenska jordbruks-
landskapet får något slags stöd men reglerna för vad
man får och inte får göra är ofta väldigt strikta och
verkar inte alltid rationella för brukarna. Det handlar
mycket om att övertala lantbrukarna om att göra som
myndigheterna vill, mindre om att lyssna på brukar-
nas egna erfarenheter och kunskap. Men vill man att
naturvärden ska fungera måste myndigheterna lära sig
att kommunicera med alla olika intressenter – lantbru-
kare, annan lokalbefolkning och även med fritidsbo-
ende. Södra alvaret på Öland brukar framhållas som ett
gott exempel. Det var mycket på grund av att man tog
tillvara lokalbefolkningens engagemang och aktiva insat-
ser som alvaret kom att bli en del av Unesco:s världsarv.
Jag menar inte att brukarna ska bestämma allt, men
man har enbart att förlora på att inte tillvara deras kun-
skap och syn på tillvaron.

” Det är en gammal gård.
Vi försöker bevara stilen, det
är ett arv. Varje kulle, varje
del har sin historia, finns det
en berättelse kring.

DET ANDRA PROJEKTET handlar om hur man ökar
allmänhetens intresse för sambandet mellan biologisk
mångfald och jordbruk. För mycket av den kunskap som
var självklar för de flesta svenskar för bara ett halvt sekel
sedan är inte alls lika uppenbar för dagens människor.

– Inom projektet gjordes bland annat en enkätun-
dersökning på konsumenter som köpte naturbeteskött
i Göteborg. Bland annat fick konsumenterna frågan
om de trodde att det fanns fler, färre eller ungefär lika
många grisar som kor ute på betesmarkerna. Så många
som en tredjedel svarade att de inte visste. Om folk sak-
nar så grundläggande kunskaper om hagar och ängar,
om vad bönderna egentligen gör och varifrån maten
kommer, är det förstås svårt att engagera dem för mil-
jöfrågor. Varför köpa svensk köttfärs istället för bil-
lig köttfärs från Irland? Varför bry sig om den svenska
mjölken när Lidl säljer tysk mjölk så mycket billigare?
Att det finns en koppling mellan det man själv gör och
det öppna svenska landskap som de flesta säger sig vilja
ha kvar, är inte så klart för många konsumenter. Och att
vi har en jordbruksminister som tycker att det bara är
bra med tysk mjölk i Sverige gör inte saken lättare.

De senaste 60 åren har arealen åkermark i Sverige
minskat med cirka en tredjedel. Arealen ängs- och
betesmarker har krympt från 1,6 miljoner ha till
455 000 ha. Av jordbrukslandskapets 700 växtarter
klassas 300 som hotade. Att lantbruken läggs ner inne-
bär att delar av landet avfolkas och att bonden på sina
håll riskerar att bli lika ovanliga som många av de arter
Naturvårdsverket vill skydda.

MEN ÄVEN OM Marie Stenseke kan tycka att utveck-
lingen är sorglig vill hon ändå betona att människan
alltid måste stå i centrum för naturvärden.

– De flesta som flyttar från Norrland eller det inre
av Småland gör det faktiskt frivilligt. Och man kan
inte upprätthålla kulturlandskap med konstgjord and-
ning bara för att det är så fint. Många av oss som bor i
städerna vill ha landskapen sådana som de alltid varit,
men de som bor och verkar där kan ju inte leva i ett

museum. De måste kunna anpassa sig till vad som gäl-
ler idag även om det innebär att anlägga golfbanor på
sina marker. Nej, jag är väl inte heller så förtjust men
om alternativet är att plantera igen marken kanske man
kan tolerera golfbanan ändå och istället ta reda på vilka
miljövänliga sätt det finns att anlägga den på. Och var-
för inte låta slätterblommor växa i närheten? Miljövård
måste också ses i ett globalt perspektiv. Till dem som
tycker att vindkraftverk i kulturlandskapet är hemskt kan
man svara att väderkvarnar hör till vårt kulturarv och att
användningen av fossila bränslen får effekter inte bara för
vår natur utan också för andra delar av världen.

Att inte stanna i det gamla utan hitta nya sätt
att hålla landskapet öppet är viktigt, menar Marie
Stenseke. Att hon arrangerar en slätterdag varje sen-
sommars på Skändla äng är alltså inte för att hon tycker
att folk nödvändigtvis måste lära sig att slå med lie.

– Snarare handlar det om att hitta olika sätt att öka
intresset för landskapets kvaliteter. Man kan också
samarbeta med andra verksamheter. Jag skulle till
exempel inte ha något emot om Friskis & Svettis enga-
gerades i slättern.

MARIE STENSEKE har ägnat sig nästan enbart åt svensk
landsbygd i sin forskning. Men nu medverkar hon i ett
projekt där sex doktorander från Rwanda ska få fors-
karutbildning inom miljöområdet.

– Där har man problem med jordbruksmark som
överanvänds på grund av befolkningstrycket och det är
svårt att veta hur man ska lösa det. Folk måste ju leva, så
frågan är hur man får till stånd en bra samverkan mellan
människa och miljö. Även där föreslår myndigheterna
lösningar utan att fråga brukarna hur de ser på saken.

Utanför sitt fönster på kulturgeografiska institutio-
nen kan Marie Stenseke se hustak, byggnader, bilar och
vägar. Det är också ett slags kulturlandskap även om
det inte är av den karaktären att biologer strömmar till
och letar rara växter.

– Jag försöker ha en helhetssyn i livet. Jag cyklar 6
km varje dag till jobbet och köper Kravmärkta bana-
ner, men om jag ska till Umeå tar jag faktiskt flyget. De
miljöstudenter jag möter är ofta väldigt kategoriska –
det gäller att tänka Kravmärkt och Rättvisemärkt i alla
lägen. Men min attityd är att man inte kan döma dem
som inte i alla stycken orkar ta miljöhänsyn. När det
gäller mina söner hoppas jag att de lärt sig se samman-
hang, hur saker och ting hänger ihop och att det har
betydelse hur vi väljer att leva våra liv. Men de är mer
medvetna när det gäller rättvisefrågor än miljöfrågor
och det har jag egentligen inget emot. För tron på män-
niskans värde är grundläggande för mig, liksom tron
att det finns större sammanhang och viktigare frågor i
livet än de jag till vardags tampas med på universitetet.
Det kanske inte är bra ur karriärsynpunkt att tänka så,
men det synsättet gör att jag vågar stå för det jag tycker
och ger mig perspektiv på det jag sysslar med.

Marie Stenseke

Yrke: Docent vid kulturgeografiska institutionen,
Handelshögskolan.

Bor: På Hisingen.

Familj: Maken Per-Ulrik, som är pastor i
Rambergskyrkan, samt söner Erik och Gustav.

Intressen: Engagerad i missionskyrkan, idrott, natur-
promenader, söners brassmusik. Semestrar helst
på lugna platser – var exempelvis i en liten by i Massif
Central i Frankrike förra året och firade 14 juli med lokal-
befolkningen.

*Rätt svar på frågan om grisar och kor är naturligtvis att
det man vanligen ser ute på betesmarkerna är kor.*

gande antagandet att bönder agerar som ekonomiskt
rationella företagare.” Jämför det med ett citat av en
av de lantbrukare Marie Stenseke intervjuat: ”Det är
en gammal gård. Vi försöker bevara stilen, det är ett
arv. Varje kulle, varje del har sin historia, finns det en
berättelse kring.”

Samhällsplanerarexamen ledde till olika jobb, först
i Norrtälje, där Marie Stenseke redan som 23-åring blev
avdelningschef på byggnadsnämnden. Sedan följde
tre år i Klippans kommun i Skåne, bland annat som
näringslivssekreterare.

– **SOM NYBLIVEN MAMMA** flyttade jag tillsammans med
min man till Perstorp. Det var under föräldraledighe-
ten jag skrev in mig på forskarutbildningen i kultur-
geografi vid Lunds universitet. Efter föräldraledigheten
jobbade jag på kommunen samtidigt som jag forskade.
Sedan flyttade vi till Stenungsund och jag är ett levande
bevis på att det går att doktorera på distans. År 1997 var
jag klar med min avhandling.

När Marie Stenseke fick pengar till ett forsknings-
projekt förlade hon det till Göteborgs universitet. Snart
drogs hon in i Hagmarksprojektet Bönder och naturbe-
tesmark och i detta och liknande projekt har hon arbe-
tat sedan dess.

Makt för egen eller andras skull

texter: **KAJSA ASKLÖF**

Makt åtrår vi av olika skäl, en del ädlare än andra. Även om ordet makt har en biton av förtryck handlar det helt om hur den utövas och av vem. Dessvärre kan historien uppvisa få Jesusfigurer i maktposition men otaliga diktatorer, vilket kan få oss att mistro om vad som egentligen krävs för att få den.

ENLIGT CHRISTIAN JACOBSSON, psykolog med arbetsliv och organisationsfrågor som specialitet, kan drivkrafterna till varför vi vill ha makt grovt indelas i tre kategorier. En del vill ha den för att må bättre själva. De njuter över att ha någon annan i sitt våld och använder makten för egna syften. Andra vill ha en social position för att se bra ut i andras ögon. Åter andra vill använda makten för att åstadkomma något utöver sig själva. De har fokus på sakfrågan och använder makten som redskap för att åstadkomma något sunt.

– Det är dem man bör ha som makthavare för att kunna arbeta bra i en organisation, säger Christian Jacobsson.

Förmodligen är skälen hos de flesta en tämligen grumlig blandning av alla ingredienser, fast i olika proportioner.

Makt handlar enligt Christian Jacobsson om att kunna påverka vad som ska hända och ha rätt att besluta om hur andra människor ska handla och tänka.

– Du har rätten att fatta beslut som berör många människor. Du kan lägga ner en fabrik, och lyfta eller skada andra människor av något skäl som handlar om organisationen.

Även om företagskulturen är tämligen demokratisk i Sverige är det inte säkert att de mellanmänniska relationerna är det.

– Informell makt kan alla ha, men den är väldigt ojämnt fördelad.

Att vissa människor får informell makt handlar om personlighet, menar Christian Jacobsson. Vissa är duktiga på att förstå vad som gäller, vilka trådar de ska dra i och vilka inflytelserika personer de ska kontakta. De är bra på att uttrycka sig verbalt och har ibland utstrålning.

– Det har att göra med självkänslan. De trivs i sig själva och känner att de kan påverka. De kan säga ja, det går jag med på och de kan säga nej, det gör jag inte. De här personerna hamnar ofta i centrum.

Inom universitetets platta organisation är den formella makten begränsad till väldigt få, medan den informella är utspridd.

– Ute på institutionerna finns klara statushierarkier och olikheter i makt beroende på vad du presterat och har kunskaper om. En del vet hur man navigerar i detta, andra inte. Det är ytterst få som vill ha den formella makten, de flesta är nöjda med sina egna kungariken.

Christian Jacobsson konstaterar att universi-

tetet inte är något lätt ställe att styra och menar att både rektor och styrelse är perifera för de flesta och hör till den administrativa överbyggnaden. Även om de har makt att lägga ner en institution så måste de anpassa sin makt utifrån institutionerna så länge institutionerna sköter sig.

– Det finns många starka röster på universitetet. Traditionen innebär att man ska kunna tala för sin sak och lägga fram bevis. Som makthavare blir man lätt ifrågasatt. Det goda maktutövandet tycker han karaktäriseras av att personen klarar att först och främst se till organisationens bästa.

– Det kan handla om att sparka folk om det är avgörande för organisationens överlevnad. Detta säger jag trots att jag är psykolog eftersom ett sådant synsätt även gagnar människorna i organisationen i längden.

På andra plats kommer att se till människornas bästa i organisationen.

– Det gäller att inte kränka människor utan tvärtom att visa respekt för dem. Den goda ledaren är nog med att låta medarbetarna utnyttja sin potential och verkligen komma till sin rätt. Det finns ett jättestort behov av bekräftelse på arbetsplatser som ingen förmår att fylla. För att bekräfta måste man kunna se.

EN PERSONLIGHETSPROFIL av den goda ledaren skulle innebära en psykiskt mogen person som är välintegrerad, vilket innebär att ha god självkännedom och kunna se och hantera även sina mindre goda sidor. Personen måste vara framsynt och inte styras av impulser. Det är inte bra att ha en mistänksam person i chefsposition utan chefen ska klara att bygga relationer med andra människor. En någorlunda intelligens är en fördel liksom att intresset för makt härrör sig från viljan att åstadkomma något gott.

Den dåliga ledaren är intresserad av makt för att gynna sig själv, är lynnig, oförutsägbar, neurotisk och har dålig självkännedom.

– Den dåliga ledaren är narcissistisk och tar åt sig äran av andras arbete. Han förbrukar människor. En god ledare lyfter istället fram andra, för han känner sig inte hotad.

Undermåligt ledarskap skapar stress och ont i

magen hos medarbetarna som inte förstår chefens agerande eftersom skälen är dolda och ofta handlar om att gynna chefen själv. Produktiviteten och kreativiteten blir lidande eftersom mycket kraft går åt till att försöka räkna ut hur man ska göra för att inte bli attackerad av chefen.

– Det blir en destruktiv process och ingen vågar göra det lilla extra eftersom människor blir rädda för att sticka ut. På en bra arbetsplats ska det löna sig att göra lite extra och ingen ska bli bestraffad om de misslyckas någon gång.

FÖRMODLIGEN SKULLE MYCKET lidande på arbetsplatserna försvinna om mer omsorgs ägnades åt att hitta lämpliga personer till chefspositionerna. Men det allra största problemet som Christian Jacobsson ser är att rekryterare betonar handlingskraft alltför mycket när de söker nya chefer.

– En ledare behöver kunna reflektera också, och inte bara få saker gjorda. Att vi är så handlingsinriktade är ett problem i samhället i stort. Det är för mycket nyckfull kortsiktighet och för lite inriktning på långsiktiga lösningar. Vi problematiserar för lite, anser jag.

Självreflektion är något som även forskaren Claudia Fahlke efterfrågar. Urtypen för det negativa maktutövandet är för henne den pompösa chefen som upplever sig själv som omnipotent och utgår från att han alltid har rätt och vet bäst. Han brister i den empatiska förmågan och bryr sig inte om hur andra reagerar. Allt utgår från hans perspektiv och det finns ingen vilja att ta in andras synpunkter.

– Jag kan tänka att de här personerna har blivit skyddade i sin omnipotens under uppväxten. De kanske själva har haft föräldrar som har haft det här beteendet, eller också har de inte mött någon som säger: ”Stopp, det här beteendet är inte ok”, säger Claudia Fahlke.

Makt är för dem ett sätt att få självbekräftelse. De funderar inte över om det de gör är för företagets bästa eller för att de faktiskt vill sko sig själva. De har ingen förmåga till självreflektion och kan sällan stå ut med att de inte är den bäst lämpade i alla sammanhang. I vissa kretsar verkar detta sätt ändå vara relativt framgångsrikt.

– De pompösa personerna kan ibland lära sig vad de ska säga för att gå hem utan att egentligen mena något. Många har talets gåva och som medarbetare kan man plötsligt ha gått med på att göra extra arbetsuppgifter utan att förstå hur det gick till. Detta är en form av maktutövande som är väldigt obehagligt.

Chefer som brister i empati och självreflektion och dessutom har svårt att särskilja sig själv från den roll de tilldelats ägnar sig åt negativ maktutövning, enligt Claudia Fahlke.

– Dålig maktutövning är också att hänga över axeln på medarbetarna och kontrollera dem.

Någon har makt över dina tankar

ILLUSTRATION: EVA-LENA HEDVALL

Anita Göransson, professor vid institutionen för arbetsvetenskap, håller på att slutföra ett forskningsprojekt om makteliten, där man använder maktbegrepp som innefattar inte bara den ekonomiska och politiska makten utan även dagordningsmakten och den diskursiva makten.

– **DAGORDNINGSMAKTEN** handlar om makten att bestämma vad som diskuteras i samhället. Det görs av politiker, massmedierna och andra opinionsbildare som har det största inflytandet. Den diskursiva makten kan man kalla den ännu bredare makten som formar vad vi ska tänka genom kultur och vetenskap. Den formar våra värderingar och vårt sätt att se på världen, säger Anita Göransson.

Det finns olika sorters makt på olika samhällsområden. Den franske sociologen Bourdieu menar att den politiska och ekonomiska makten även konkurrerar om inflytande över kultur och vetenskap. Under 1900-talet kan man se hur politik och näringsliv ibland samarbetar och ibland konkurrerar. På 1970-talet var allt politik och då var det politikerna som utformade spelreglerna även för näringslivet. Under 1980- och 1990-talet började marknadskrafterna ta över områden som politikerna tidigare styrte över.

– **NU ÄR NÄRINGSLIVET** väldigt brett. Det har skett en privatisering av tidigare offentlig verksamhet som Televerket, Vattenfall och Posten. Marknadslogiken har vunnit makt, och blivit accepte-

rad inom områden där den tidigare var otänkbar.

Anita Göransson menar att detta är ett led i att försöka lösa effektivitetsproblemet men att det inte fungerar när det till exempel handlar om tjänstearbete inom vård och omsorg.

– Det är jobb som aldrig blir färdiga. Där sker effektiviseringen genom kontroll över tiden. Först effektiviserade vi jordbruket, sedan industrin, men inom tjänstesamhället har vi nu tangerat gränsen för hur mycket man kan utnyttja en människa.

Det fungerar heller inte för den tredjedel av alla människor som arbetar inom kreativa arbeten, präglade av självständighet och egna initiativ.

– De kan jobba hur mycket som helst

för de tycker att de har så roliga jobb, men de går in i väggen när man pressar dem för hårt.

INTERNATIONALISERINGEN innebär att företagens makt ökar. Anita Göransson menar att även den folkliga makten måste organisera sig internationellt för att tygla näringslivet på dess nya internationella nivå.

– Det som ligger närmast till hands vore att demokratisera EU men också att skapa ett europeiskt civillsamhälle med många folkliga organisationer och en europeisk offentlighet. Det ska inte vara möjligt för ett företag att spela ut anställda i ett land mot anställda i ett annat.

Förr fanns folkrörelserna som en viss maktfaktor, men idag tappar organisatio-

Fortsättning från föregående sida

nerna medlemmar. Bara mellan åren 1993 till 1997 föll en miljon bort ur organisationslivet och när de gamla försvinner kommer inga nya. De enda som ökar sitt medlemsantal är Aktiespararna, Svensk Form och invandrarorganisationerna.

ATT ENGAGEMANGET är så lågt tror Anita Göransson beror på att vägen till inflytande idag ser annorlunda ut. Att gå in i en förening och arbeta i en tidskrävande process är inget alternativ för den som snabbt kan komma till tals i massmedierna.

– Svenskt Näringsliv är omgjort till en lobbyingorganisation. De påverkansformer som finns idag är mer bundna till individuella resurser än till kollektiva. Förr behövde man en kollektiv organisation bakom sig för att kunna påverka. Nu kan man köpa sig en egen lobbyist och sätta i Bryssel.

I forskningsprojektet som Anita Göransson leder har man tittat på könsfördelningen bland makteliten och funnit att det bara finns 5 procent kvinnor inom näringslivet medan det finns 45 procent inom politiken. Om man tittar på alla områden och inkluderar kultur, vetenskap, organisationer, medier och kyrka så finns det 26 procent kvinnor i ledande funktioner. År 1989 var den siffran 13 procent, vilket innebär att den kvinnliga representationen har vuxit med ungefär en procentenhet om året och att det kan ta 24 år innan vi når 50 procent.

– I MAKTELITEN SITTER svenskfödda äldre män. Den vanligaste åldern är 55 år.

Näringslivet är sämst på jämställdhet. Av de 300 börsnoterade företagen är det bara 6 som har en kvinnlig vd. Kvinnorepresentationen i styrelser ligger på 17 procent.

– Oftast händer det inget förrän man tar till politiska åtgärder. När Margareta Winberg hotade med lagstiftning gick representationen upp. När Jens Orbach sade nej till lagstiftning gick den igen.

Att det är så svårt att ändra på maktfördelningen tror Anita Göransson beror på en så enkel sak som att de som har makt inte släpper den frivilligt. Att vara kvinna eller invandrare, eller både och, är ingen fördel i maktsammanhang.

– Studier visar att det finns en större konformitet ju högre upp man kommer. Om man rekryterar egna ersättare är chansen stor att man tar någon som tänker som man själv.

Expertkunskap förskjuter makten

Statsvetaren Gunnar Falkemark menar att maktlystnaden kommer ur självhävdelsebehovet som finns hos oss alla och att de intellektuellas maktlystnad är stark utan att det märks. Arketypen är Platon som sa att all makt ska tillfalla filosoferna, men att detta skulle vara för allas bästa.

– **DE INTELLEKTUELLA** är bra på att dölja sin maktlystnad under ett täcke av tjugiga fraser. Maktkamp mellan intellektuella tar sig uttryck i revirstrider.

En aktuell sådan är Gillbergaffären, som han anser ytterst handlar om vems typ av vetande som ska få samhällelig betydelse, ekonomiska resurser och politisk makt.

– Det medicinsk-biologiska synsättet står mot det psykologisk-sociologiska. Men här har vi också en utomstående aktör som har mycket stor betydelse, nämligen läkemedelsindustrin, som vill få fler beteenden klassade som psykisk ohälsa som kräver läkemedelsbehandling.

En typ av maktförskjutning sker när expertkunskaper blir allt viktigare, anser Gunnar Falkemark.

– Det är att eliminera vardagskunskapen och att ta makt från folket.

Andra långsiktiga tendenser som han ser är arbetarrörelsens och patriarkatets försvagning, att kyrkans och prästerskapets makt eliminerats och att näringslivets makt har ökat kraftigt.

– Det sista har att göra med globaliseringen och att kapitalet är rörligt och internationellt.

I botten på varje människas själ finns onda impulser, citerar Gunnar Falkemark Aristoteles, och tillägger att det för oss är helt avgörande hur de onda impulserna kontrolleras. Han har stor tilltro till demokratin, som skapar andra ledare än diktaturer gör.

– Det beror på att demokratin innehåller medel till motmakt. Diktatorerna behöver inte rannsakas när det är valår, men i en demokrati plockas de värsta bort. Makt utan motmakt växer okontrollerat och då tar de onda impulserna överhanden.

MACHIAVELLI, som levde i slutet av 1400-talet och början av 1500-talet, och som var en slags politisk sekreterare i Florens, var nämligen intresserad av hur maktutövning gick till. Han skrev bland annat att det gäller att dölja sina verkliga avsikter i politiken.

– All politik är falsk egentligen. En politiker som alltid är uppriktig är hopplös även i en demokrati.

Som exempel på att det kan löna sig att dölja sin avsikter, nämner Gunnar Falkemark Göran Persson, som under lång tid bestred alla påståenden om att han var en tänkbar statsministerkandidat.

– På det sättet hann det inte bildas någon motallians.

De som får makt har gott självförtro-

ende i kombination med en stark vilja och en förmåga att bilda fruktbarande allianser, menar Gunnar Falkemark. Tre klassiska medel används för att upprätthålla den: piskan (hot om våld), moroten (ekonomiska incitament) och predikan (indoktrinering, manipulation).

Både nu och i historien utmärks goda ledare av erfarenhet, kunskap, gott omdöme, god självinsikt och lyhördhet.

– Gott ledarskap innebär att ge människor handlingsutrymme och att få dem att växa.

Universitetet är en organisation som är både demokratisk och auktoritär. Gunnar Falkemark menar att det är en elitkultur där de med högst rang bestämmer mest.

– På universitetet råder ibland dåligt ledarskap som utmärks av att det är lågt i tak. Att det finns människor på en akademisk institution som är rädda för att säga vad de tycker är helt perverst egentligen. Är det högt i tak så råder arbetsglädje och trivsel, är det är lågt i tak finns en viss vantrivsel och bristande motivation.

FAKTA / Liten maktskola

Enligt Christian Jacobsson ska de som vill ha makt helst vara pigga och lite missnöjda samtidigt som de ser att något kan göras annorlunda. Sedan gäller det att skaffa sig inflytande. Första steget är att få acceptans av andra människor som en vettig person. Nästa steg är att tala med rätt personer som har formell makt eller är någon som andra lyssnar till.

Anita Göransson tror också att det gäller att få förtroende från andra. Mycket utbyte av tjänster och information sker i nätverk, och de nätverk man ska ingå i måste finnas där makten finns.

Gunnar Falkemark lägger upp maktstrategin i fyra steg:

- 1) Börja med att bilda allianser. Ensam är inte stark.
- 2) Försök att blockera motallianser. Se till att splittra dem som kan gå emot dig. Härska genom att söndra.
- 3) Skaffa unik kompetens så att du får ett kunskapsmässigt överläge och monopol på viktigt vetande.
- 4) Var uthållig och ha en långsiktig plan.

Kom ihåg att det ibland är bra att dölja sina avsikter.

För att upprätthålla makten krävs god framförhållning. Det innebär att ha koll på potentiella hot mot makten. Makten blir ofta arrogant, så tänk på att vara lyhörd. Goda rådgivare är också en fördel. De ska inte bara vara ja-sägare utan ska kunna förmedla viktiga sanningar.

Gunnar Falkemark

Anita Göransson

Christian Jakobsson

Claudia Fahlke

FOTO: HILLEN INNAGEL

Hasse Olsson ny gästprofessor

Dagens Industris förre chefredaktör och vd Hasse Olsson tar över familjen Hjörnes gästprofessur i praktisk journalistik vid Göteborgs universitet efter Ulrika Knutson.

NÄR DET NYA läsåret startar får JMG för första gången en gästprofessor med ekonomijournalistik som specialområde. Kulturjournalisten och författaren Ulrika Knutson lämnar över stafettspinnen som gästprofessor till en av Sveriges viktigaste ansikten inom ekonomijournalistiken. Ett av kriterierna för att bli gästprofessor är att innehavaren ska ha gjort "en betydande insats för svensk journalistik".

Under Hasse Olssons tjugofem år på Dagens Industri mångdubblades tidningens upplaga och startade dessutom syster-tidningar i åtta länder, framför allt i forna Östblocket. Den kunskap och erfarenhet han fått under dessa år vill han försöka förmedla till journaliststudenterna.

- AFFÄRSJOURNALISTIKEN har utvecklats väldigt mycket sedan 1990-talet och man kan se vilken precision som finns i rapporter och analyser. För tjugo år sedan fanns det för det mesta bara en handels sida i tidningen med kurser från börser. Och att introducera västerländsk journalistik i gamla diktaturstater har varit särskilt viktigt för mig där jag också fått inblick i ett

FOTO: RONNY KARLSSON

historiskt skeende, säger Hasse Olsson.

Hasse Olsson är född 1940 och började som ung på Alingsås Tidning och Borås Tidning och kom till Expressen i tjugofemårsåldern. Sista tiden på kvällstidningen arbetade han som nattchef och efter tio år där tog han över posten som chefredaktör på Dagens Industri. Dagens Industris anställda växte från runt 30 till dagens drygt 1 300 och Hasse Olsson har också upplevt IT-bubblan och det ekonomiska raset för fastighetsbranschen och kritiken mot ekonomirapporteringen som följde.

- SKA MAN GE RÅD är det också viktigt att följa upp, men det man kan säga är att affärsjournalistiken blev viktigare när svenska folket blev aktieägare och det blev fler med aktier i fonder. Sverige är ett av de länder med flest aktier per invånare, fler än amerikanerna har. Det har blivit både en privat och en samhällslig angelägenhet med dagens pensionsfonder till exempel.

Viveca Bladh

Hasse Olsson, tidigare chefredaktör på Dagens Industri, får chans att sätta sin prägel på journalistutbildningen då han blir gästprofessor.

Naturvetarna först mot certifikat

Naturvetenskapliga fakulteten har nu som första fakultet vid GU genomgått miljöcertifieringsrevision. Det skedde den 9-10 juni och innebär ett viktigt steg mot certifiering av hela GU.

Det är fakultetens tio miljösamordnare som arbetat hårt för detta mål.

FÖRRA ÅRET BLEV Tjärnö marinbiologiska laboratorium, tillsammans med rektors kansli, gemensamma förvaltningen och Stenebyskolan, miljöcertifierat enligt ISO 14001.

Sedan dess har fakulteten satsat stort på att certifiera övriga delar också.

– Bland annat har vi utvecklat ett ramverk med en gemensam form för att strukturera arbetet så att alla jobbar mot samma mål, förklarar fakultetens miljösamordnare Ullika Lundgren. Men institutionerna har skrivit sina egna handlingsplaner för miljöarbetet och utformat rutiner som passar varje institution bäst. Olika institutioner har ju olika problem, man kan inte ha samma plan överallt.

Ett exempel är Botanhuset där botanis-

ka institutionen, institutionen för miljövetenskap och kulturvård samt institutionen för marin ekologi samsas om utrymmena.

– Här finns bland annat kemikalier som måste hanteras enligt klara regler, förklarar miljösamordnare Sven Toresson. Vi har bland annat utsett ansvariga för varje labb, och många av dem har fått utbildning inom relevanta miljöområden. Vi registrerar alla inkomna kemikalier och ser till att de hanteras korrekt. De får exempelvis inte stå och dunsta bort i drag-skåp. Även när det gäller avfallshantering är vi noga och försöker vara så effektiva som möjligt. Det är viktigt att miljöarbetet görs enkelt, man ska inte behöva leta efter exempelvis insamlingsstationer för källsortering, utan sådana ska finnas lättillgängliga. Vi har också integrerat arbetsmiljöarbetet och säkerhetsfrågorna i miljöarbetet eftersom dessa problem hänger så nära samman.

Även energiförbrukningen är en viktig fråga för Botanhuset. Man har bland annat inriktat sig på att informera om att dragskåpen måste vara stängda då de inte används, för att inte ventilera ut den uppvärmda luften. Man försöker också mins-

ka elförbrukningen genom att till exempel välja platta datorskärmar vid nyköp.

– Ett problem är att det inte märks på fakturan från Akademiska Hus att vi sparar el. Det vore bättre om vi kunde få en separat elräkning och ett förslag som har nämnts av Akademiska Hus är att dela på elräkningen så att vi betalar ena halvan var, det skulle ge båda parter incitament att spara.

SVEN TORESSON har också informerat personalen om hur det nya återvinnings-systemet för avfall fungerar samt tagit studenterna till hjälp i en miljöutredning.

– Att just involvera och engagera studenter och arbetskamrater i arbetet är något som vi kommer att arbeta ännu mer med framöver, berättar Ullika Lundgren. För det är ju där, på institutionerna, som det verkliga miljöarbetet sker och där som vi får veta om systemet fungerar i praktiken.

Målet är att hela Göteborgs universitet ska vara miljöcertifierat våren 2006.

Eva Lundgren

Färre kvällskurser

DET ÄR EN skev social fördelning av studenter på fristående kurser visar senaste STUG-rapporten. Första STUG-rapporten från 2001, som rörde programstudenterna, visade få studenter med arbetarbakgrund. När studenter på fristående kurser 2003 svarade på enkäten ökade klyftan.

– Det är svårt att säga om det beror på utvecklingen under de senaste åren eller om det är specifikt för fristående kurser, säger Gudrun Balke, författare till rapporten.

Enligt Gudrun Balke är det vanligt att studenter från icke akademiska hem väljer program som leder till en färdig examen eller att de vidareutbildar sig på deltid medan de arbetar.

– Jag kan tänka mig att om universitetet drar ner på kvällskurser drabbas det dem med arbetarbakgrund som söker bildning eller vill byta jobb. Studenterna från arbetarhem utgör en fjärdedel av antalet studenter på fristående kurser. De är ofta äldre och det är tre gånger fler kvinnor än män.

Rapporten finns på www.plana.adm.gu.se/stug

Inget prefektstyre

KRITIKEN MOT prefektstyret fick universitetsstyrelsen att backa. Förslaget om att institutionerna i framtiden skulle kunna välja mellan att ge prefekten ensam beslutsrätt med stöd från institutionsråd eller behålla institutionsstyrelserna avsågs. Sahlgrenska akademien framförde förslaget i ett försök att göra prefektens roll i organisationen tydligare. Flera menade att modellen stred mot demokratin på universitetet.

Konferens i Bryssel

EU:S SJÄTTE ramprogram har nu pågått i 1,5 år – vad har hänt? Och det sjunde ramprogrammet som är tänkt att gälla 2007–2013 – vad innebär det? Svar på de frågorna, föreläsningar och diskussioner kunde forskningsadministratörer från universitet i EU:s alla hörn ta del av under en konferens i Bryssel den 2–3 juni.

Arrangör för mötet var Forsknings- och innovationsservice vid GU tillsammans med Santander Group, ett nätverk av europeiska universitet vars mål är att öka kulturella och socioekonomiska band mellan lärosätena samt utbyta information på olika nivåer.

– Vi hade intressanta föreläsare som Megan Richards, chefsjurist vid EU-kommissionens generaldirektorat för forskning, som bland annat berättade om problem vid avtalsskrivning, berättar Gustav Bertilsson Uleberg, som tillsammans med Margareta Ahlqvist och Cecilia Grevby stod för konferensen.

Se: www.gu.se/sangre2005

Inget slut på konflikten

Åklagaren yrkar på villkorlig dom och böter för de inblandade i den unika rättegång som behandlar en av de mest uppslitande forskningskonflikterna i Sverige. Dom faller den 27 juni.

Men mycket tyder på att detta inte är slutet på stridigheterna.

Frilansjournalist Eva Nordin ger här sin analys av rättegången och vilka frågor som förblir obesvarade.

SAMMA DAG som rättegången mot professor Christopher Gillberg och rektor Gunnar Svedberg samt styrelseordförande Arne Wittlöv vid Göteborgs universitet avslutades den 30 maj, inkom en anmälan till Justitiekanslern. Anmälan, som är undertecknad av Christopher Gillberg, handlar om Etiska rådets hantering av frågan om det funnits skäl att misstänka oegentligheter i Gillberggruppens forskning.

Hans kritik handlar bland annat om att Etiska rådets fyra sammanträden inte är protokollförda. Han anser också att Birgitta Strandvik är jävig eftersom hon är verksam vid samma institution som han själv. Hon borde därför ha avstått från handläggningen av ärendet, menar Christopher Gillberg. Han hävdar vidare att det är väl känt att han och Birgitta Strandvik har haft en djup konflikt.

– Hur kan man ha en konflikt som bara en känner till. Jag har mig veterligen inte haft någon konflikt med Christopher Gillberg. Det kan ha att göra med att jag som ledamot reserverade mig i Etiska rådet, vilket väckte starka reaktioner. Min uppfattning var att det ärendet var så infekterat och att det behövdes en opartisk granskning. Reservationen gjordes i all välmening eftersom jag tyckte att det var viktigt för Christopher Gillberg att bli rentvådd från anklagelserna om forskningsfusk, säger Birgitta Strandvik.

Hon menar att frågan om jäv är komplicerad och att utvecklingen mot storinstitutioner aktualiserar frågan ytterligare. Dagens femton institutioner vid Sahlgrenska akademien ska den 1 januari 2006 bli sex.

– OM MAN ÄR jävig för att man jobbar vid samma institution så kommer de flesta med olika typer av uppdrag att hamna i en jävsituation. Det har funnits möjlighet att anmäla mig för jäv för länge sedan, jag förstår inte riktigt varför den kommer just nu, säger hon.

Påståendet att Etiska rådet inte fört protokoll över sina möten är grundlöst, menar hon. Det finns ingen skyldighet att protokollföra arbetsanteckningar. Däremot är alla beslut som fattas offentliga och protokollförda, menar hon.

I väntan på Justitiekanslerns beslut ska tingsrätten i Göteborg ta ställning till en annan fråga, nämligen den om professor Christopher Gillberg, rektor Gunnar Svedberg samt universitetsord-

Professor Christopher Gillberg åtalas för att ha vägrat att lämna ut forskningsmaterial, trots flera kammarrättsdomar.

föranden Arne Wittlöv vid Göteborgs universitet ska fällas för tjänstefel. De åtalades för att ha vägrat lämna ut barnneuropsykiatriskt forskningsmaterial, trots tre kammarrättsdomar.

Justitieombudsmannens åklagare Kerstin Skarp menade i sin slutplädering att brottet inte är ringa och yrkade på villkorlig dom i kombination med böter.

RÄTTEGÅNGEN som startade den 24 maj handlar i grund och botten om krocken mellan sekretesslagstiftning och offentlighetsprincipen.

Det forskningsmaterial som sociologen och forskaren Eva Kärfve och barnläkaren Leif Elinder ville ta del av är strängt sekretessbelagt material. På grund av att det var så omfattande (22 hyllmeter) bedömde kammarrättens jurister att det skulle vara både tekniskt och administrativt svårt att avidentifiera materialet.

– Om domstolen bedömer att en person har ett berättigat intresse att ta del av handlingarna och kan hantera sekretessförbehållet på rätt sätt, så kan vederbörande få ta del av handlingarna. Bryter man mot sekretessförbehållet är det straffbart, säger Gunnar Dyhre, före detta kammarrättslagman i Göteborg.

Dyhre har blivit hårt kritiserad för beslutet att forskningsmaterialet kunde lämnas ut. Vissa anser att kammarrätten haft en alltför liberal tolkning av vad som menas med ”berättigat intresse” och att offentlighetslagstiftningen vägt tyngre än sekretesslagen.

Vare sig man gillar det eller ej, bedömde kammarrättens jurister i tre domar att Eva Kärfve och Leif Elinder hade ett berättigat intresse och att materialet därför skulle lämnas ut. Fram till att forskningsmaterialet förstördes i maj 2004 ifrågasattes kammarrättens domar av såväl kollegor till Christopher Gillberg som av juridiska experter.

– Det har sagts att kammarrätten har offentliggjort materialet, vilket är fel. Vi har sagt att två personer under sekretessförbehåll och straffansvar får ta del av materialet. Detta innebär inte, som det har påståtts i debatten, att all klinisk forskning behöver avbrytas eller att alla sekretesslöften är värdelösa. Det är en grov överdrift och jag förstår ärligt talat inte resonemanget. Varje begäran att ta del av handlingar föregås av en noggrann prövning, säger Gunnar Dyhre.

UNDER DEN NYLIGEN avslutade rättegången i tingsrätten hävdade Christopher Gillberg att han ställdes inför två omöjliga val. Om han vägrade att lämna ut handlingarna skulle han åtalas för tjänstefel, och lämnade han ut handlingarna skulle han bryta mot sitt löfte om sekretess. Han menade därmed att han riskerade att bli stämd av deltagarna i forskningsstudierna.

– Stämna och polisanmäla kan man göra men det är inte säkert att man får framgång. Det normala hade varit att Christopher Gillberg hade vänt sig till deltagarna i studien och berättat om situationen och att domstolen ålagt honom att lämna ut materialet. Att deltagarna skulle ha kunnat

stämman honom med framgång, det har jag svårt att se, säger Gunnar Dyhre.

Han försvarar med iver kammarrättens domar och hävdar att alla påståenden om att han indirekt skulle ha bekräftat att de fattats på felaktiga grunder, är absurda.

– Min inställning och övertygelse är och har alltid varit att domarna är korrekta. Frågan om kammarrätten skulle ha vilselett av Eva Kärfve kan jag inte uttala mig om, säger Gunnar Dyhre.

NÄR KAMMARRÄTTENS andra dom avkunnades i augusti 2003, tvingades Gunnar Svedberg, som var nyutträtt rektor, att kryssa mellan integritetens Skylla och offentlighetens Karybdis. Å ena sidan var han som myndighetsperson skyldig att efterleva lagen, å andra sidan ville han så långt det var möjligt undvika öppen konflikt med Gillberggruppen. Under rättegången förklarade Gunnar Svedberg för åklagaren Kerstin Skarp hur han på alla möjliga sätt försökte hitta en lösning. Ansträngningarna var redan från början meningslösa eftersom Christopher Gillberg tidigt deklarerade att han aldrig tänkte lämna ut några handlingar. Han hade också skriftligen givit order till Kerstin Lamberg, controller vid avdelningen för barn- och ungdomspsykiatri där materialet förvarades, att under inga omständigheter lämna ut vare sig forskningsmaterial eller nycklar till arkivskåpen.

Så vad kunde rektor ha gjort för att efterkomma kammarrättens domar, om det nu var lagen han hade velat följa?

Till att börja med kunde han ha anlitat andra rådgivare. På Christopher Gillbergs förslag anlät rektor den före kammarrättspresidenten Nils O Wentz, som sin juridiska expert. Det var inget klokt drag. En besvärande omständighet är att han är pappa till en forskare i Gillberggruppen och därmed jävig. Det skulle också visa sig att de förbehåll som Nils O Wentz formulerade tillsammans med rektor i syfte att försvara ett utlämnande av forskningsmaterialet var felaktiga. Kammarrätten godtog nämligen i sin tredje dom i maj 2004 inte de förbehåll som hade ställts upp.

Gunnar Svedberg menar att han i perspektiv kan se att han blev vilseförd av den externa juridiska expertis som anlätades. Varför Gunnar Svedberg inte vände sig till Högskolverket eller använde sig av den kompetens som redan fanns tillgänglig inom universitetet är oklart.

– Jag har arbetat klanderfritt i över tio år vid universitetet och har doktorerat i straffrätt. Men jag blev aldrig tillfrågad att handlägga ärendet. Att jag inte skulle ha den kompetens som rektor har hävdad låter absurd, säger Anna af Trampe, jurist vid rektors kansli.

OM HON HADE FÅTT ärendet på sitt bord, menar hon, hade hon givit rektor rådet att följa kammarrättens domar och lämna ut handlingarna. Hennes inställning delas av byråchef Bengt Wedel. Han har som arbetsuppgift att bland annat bereda ärenden som rektor och universitetsstyrelse ska fatta beslut om.

Bengt Wedel såg som sin plikt att se till att kammarrättens domar kunde verkställas med de sekretessförbehåll som angivits i domarna.

– Göteborgs universitet utnyttjade varje möjlighet att förhålla ett verkställande av domarna, säger Bengt Wedel.

När Göteborgs universitet skulle underrätta Eva Kärfve och Leif Elinder om de nya uppställda

sekretessförbehållen, kontraserade inte Bengt Wedel skrivelserna, som annars är brukligt.

– Jag tyckte inte att vi skulle uppställa nya förbehåll. Det här var mitt sätt att markera min inställning, säger Bengt Wedel.

När det efter den andra kammarrättsdomen stod klart att Christopher Gillberg inte tänkte samarbeta och följa rektorns skriftliga direktiv att lämna ut forskningsmaterialet, kunde Gunnar Svedberg ha vänt sig till Statens ansvarsnämnd. En skrivelse förbereddes av Bengt Wedel men skickades aldrig iväg.

– Frågor som handlar om disciplinärenden och som kan leda till åtal eller avsked ska anmälas till nämnden. Men rektor ville att jag skulle tona ner skrivelsen och avvakta. Han var då övertygad om att kammarrättens domar var felaktiga, säger Bengt Wedel.

Var finns då universitetsstyrelsen i detta ärende? Bengt Wedel hävdar att den inte har tagit sitt ansvar. Han finner det märkligt att styrelsen inte agerade mer kraftfullt och tog kammarrättens domar och Justitieombudsmannens kritik på allvar.

– Styrelsen tog inte upp frågan på något av sina fyra sammanträden under hösten 2003. När rektor den 17 december informerar om ärendet och ber om mandat att agera, bordlägger styrelsen ärendet. I januari 2004 får rektor styrelsens beslut på att utforma ytterligare förbehåll, vilket innebär att man ytterligare fördröjer ärendet, säger Bengt Wedel.

” Min inställning och övertygelse är och har alltid varit att domarna är korrekta.

GUNNAR DYHRE

UNDER VITNESFÖRHÖRET i tingsrätten fick styrelseordföranden Arne Wittlöv frågan om vem som bär det yttersta ansvaret för beslut som har fattats i styrelsen och som rektor är skyldig att verkställa. Något svar på den frågan kunde Arne Wittlöv inte ge, vilket väckte stor förvåning i rättsalen.

Rektor Gunnar Svedberg stod i många avseenden ensam med sitt dilemma. I förhörprotokoll från förundersökningen framkommer att han kände sig pressad. I förhöret uppger han att den ”medicinska vetenskapliga världen” ska ha sagt: ”Du föröder svensk vetenskaplig forskning på medicinområdet här, du gör det omöjligt för oss om du släpper till det här, att för oss att vara med i ett internationellt samarbete”.

Trängd av situationen valde Gunnar Svedberg att ge vika för påtryckningarna. En annan väg hade varit att gå den formella vägen, vilket hade resulterat i att polis eskorterad lässmed hade fått hämta materialet. Eftersom det förvarades i anslutning till en barnpsykiatrisk mottagning hade hämtningen kunnat ske på kvällstid.

– Det handlade ju inte om att storma lokalen med piketpolis, säger åklagare Kerstin Skarp.

Gunnar Svedberg menar att det skulle ha skadat personalens psykosociala hälsa och universitetets anseende om polis hade tillkallats. Troligt är att denna utdragna strid, som ledde fram till både åtal och rättegång med en åklagares krav på fällande dom, ställt till med än större skada.

Gunnar Svedberg skulle också som den myndighetsperson han är, ha kunnat fullfölja sin egen begäran att låta opartiska experter granska materialet. Med kort varsel presenterade Vetenskapsrådet i februari 2003 tre lämpliga professorer (Fredrik Almqvist från Helsingfors, Irma Moilanen från Uleåborg och Denny Vägerö från Stockholm). Begäran drogs dock tillbaka och någon opartisk granskning behövde aldrig göras, ansåg Göteborgs universitet. Bakgrunden var att Etiska rådet rekommenderade akademistyrelsen att lämna Eva Kärfves begäran att granska forskningsmaterialet utan åtgärd. Preses Göran Bondjers vid Sahlgrenska akademien gick kort därefter ut i medierna med ett pressmeddelande (vilket inte finns diariefört) som säger att Etiska rådet friat Gillberggruppen från forskningsfusk. Ove Lundgren, sammankallande för rådet, reagerade starkt eftersom han kände sig utnyttjad av preses. I ett brev skriver han: ”Inför min fyra timmars granskning av materialet gjorde jag helt klart för Er att jag på grundval av undersökningen aldrig skulle intyga att någon oredlighet i forskning inte förekommit.”

NU FÖLJER ETT VIRRVARR av utspel från Etiska rådet. I skriftliga formuleringar använder de ordet ”friat”. Men betydelsen av ordet har tydligen flera bottnar för Etiska rådet. Förvirringen har stundtals varit total.

Torbjörn Tännjö, professor i praktisk filosofi vid Stockholms universitet, var ledamot i Etiska rådet, och menar att det aldrig har undersökts om Gillberggruppen fuskade i sina studier. Friandet grundar sig enbart på de skrivelser som Eva Kärfve och Leif Elinder skickade till rådet.

– Vårt uppdrag var att avgöra om det i Elinder och Kärfves anklagelser fanns uppgifter som gjorde det rimligt att förmoda att forskningsfusk hade förekommit. Men något sådant fann vi inte, säger Torbjörn Tännjö.

Faktum kvarstår; Etiska rådet har inte granskat Gillberggruppens källdata och provat frågan om forskningsfusk har förekommit.

Besvärande är nu den tunga kritik som rikstatts mot Gillberggruppen av Per-Arne Rydelius, professor i barn- och ungdomspsykiatri vid Karolinska Institutet, samt Rolf Zetterström, professor emeritus i barn- och ungdomsmedicin samt chefredaktör för den vetenskapliga tidskriften *Acta Paediatrica*. I en nyligen publicerad artikel i *Dagens Medicin* (nr 21) hävdar Rydelius och Zetterström att de undersökta grupperna i Göteborgsstudien hanterats på ett ovetenskapligt sätt. I ett flödesschema illustrerar de hur flera av de barn som studerades flyttades mellan undersökningsgrupp och kontrollgrupp under studiens gång.

Gillberggruppen har förstört sina egna bevis och omöjliggjort en opartisk granskning, därmed har de på egen hand spätt på misstankarna om forskningsfusk.

Det finns emellertid en möjlighet, menar Rydelius och Zetterström, att utifrån tillgängliga artiklar och avhandlingar undersöka hur Gillberggruppen hanterat de undersökta grupperna i studien.

Många som har intresserat sig för Gillbergkonflikten har efterlyst en saklig och vetenskaplig diskussion som kan besvara viktiga frågor. Nu när den äntligen kommer vore det för alla parter dumt att lägga på locket.

Eva Nordin

FRILANSJOURNALIST

Eva Nordin har även sökt Elias Eriksson, Gillbergsidans vittne, för en intervju, men han vägrar att uttala sig för tidningen.

Nygrekiskan försvinner från GU

EFTER ATT HA FUNNITS vid GU sedan vt 1974 upphör undervisningen i nygrekiska i och med utgången av vt 2005, något som föranlett de studerande på grundkursen denna termin att tillstålla rektor en protestskrivelse. Skrivelsen besvarades av hum fak:s dekanus Christer Ahlberger den 25 maj. Ahlberger talar om de svårigheter som nuvarande tilldelningssystem skapar för "små ämnen", som inte kan "bära sina egna kostnader" inom grundutbildningen, dvs "tjäna ihop" till lärarlöner och omkostnader, eftersom studerandantalet är för litet och tilldelningen baseras på detta antal samt på prestationerna inom kurserna. Nedgången i nygrekiskans studerandantal och prestationsgrad under senare år har dock delvis sin grund i att humanistiska fakultetsnämnden genom beslut för fem år sedan lade ner alternativet helfart/dag på grundkurserna, ett alternativ som ofta över åren hade gett betydligt bättre genomströmning än halvfart/kväll, som efter detta beslut blev det enda som erbjöds fram till vt 2005.

Nuvarande tilldelningssystem ger bokstavligt tillämpat rent absurda kon-

sekvenser, och jag brukar säga att om förutsättningarna vore desamma för ett flygbolag, så skulle detta innebära att en flight med bara halv beläggning på planet skulle tvinga det att försöka ta sig fram till målet på halv tank. Kostnaden för en undervisningstimme är faktiskt densamma oavsett om gruppen framför läraren består av 10 eller 20 studenter. I förlängningen borde detta strikt logiskt förutsätta att en lärares månadslön skulle variera i takt med storleken på de grupper hon/han för tillfället undervisar.

I DE ORGAN inom GU jag satt i från sent 1970-tal var jag en av dem som förespråkade ett tilldelningssystem relaterat till kursgrupper, inte till individantal, och ett sådant infördes också så småningom för att de senaste tio-femton åren smulas sönder och till slut omöjliggöras av ett allt snålare och absurdare tilldelningssystem.

Trots allt kommer det ju en viss, om än synnerligen begränsad, mängd pengar till humanistiska fakulteten. Vid fördelningen av det lilla som ges finns det emellertid valmöjligheter, från att till

punkt och pricka följa det system som genererat pengarna till att betrakta "poten" som möjlig att fördela enligt policybeslut, dvs fastställa ett långsiktigt program för vilka ämnen och vilka kurser fakultetsnämnden anser sig vilja satsa på. Som det nu är sker fördelningen än si, än så. Vissa ämnen – de må ha svårt att "tjäna ihop" till sina faktiska kostnader p g a liten studenttillströmning – bara "måste finnas vid en humanistisk fakultet", vilket medför att de de facto tillförs resurser utan ofrånkomligt krav på "intjänande". Jag skulle gärna se en konsekventare politik.

DET FAKTUM att grekiska staten, via ambassadören i Stockholm, erbjudit sig att sända en gästlärare i nygrekiska direkt från Grekland är givetvis i sig positivt, men inte utan problem. Christer Ahlberger påpekar att fakulteten inte kan kräva att läraren har kompetens i svenska, däremot i engelska. Kolleger i England har påpekat för mig att det mottagande lärosätet egentligen inte har någon som helst möjlighet att formulera önskemål och krav beträffan-

de lärarens akademiska eller andra kvalifikationer och hennes/hans kunskaper i engelska kan också variera betydligt, vilket ibland förorsakat problem. En gästlärare kan således inte automatiskt förväntas klara av en nybörjarkurs med svenska studenter på ett tillfredsställande sätt utan assistans från en svensk lärare.

DET FINNS ETT uttalande från fakultetens sida om att man kan tänka sig att anordna en nybörjarkurs i nygrekiska om intresset vid någon tidpunkt i framtiden visar sig vara så stort att det kan vara motiverat. Jag frågar mig hur detta intresse ska kunna manifesteras sig, om ämnet inte finns med i kurskatalogen. Väntar man sig horder av presumtiva studenter utanför fakultetskansliet som med banderoller i händerna skanderar "ny-gre-kis-ka, ny-gre-kis-ka" för full hals?

Beklagar att de 32 år med nygrekiska vid GU är till ända.

Bo-Lennart Eklund
PROFESSOR I NYGREKISKA

Jag var aldrig Gillbergs sanningsvittne

I DISKUSSIONEN KRING Gillberg-Rasmussens forskning har mitt namn förekommit. Jag skriver det här inlägget för att kort klarlägga min roll i detta sammanhang. Som sammankallande i dåvarande Etiska rådet vid Sahlgrenska akademien granskade jag de påstående, som Elinder-Kärfve framfört, om Gillberg-Rasmussens forskning. Rådet kom fram till "att det i anmälan eller i det anförda materialet inte är belagt att Rasmussen-Gillbergs forskning inte är förenlig med god vetenskaplig sed" (brev daterat 030224 till Sahlgrenska akademien). Utan mandat från Etiska rådet gjorde jag några veckor senare, på inbjudan av professor Elias Eriksson, en granskning av Rasmussen-Gillbergs material. Innan jag genomförde denna granskning gjorde jag klart för Rasmussen att jag på grundval av inspektionen aldrig skulle bli deras sanningsvittne av två skäl: materialet var för omfattande och kunde inte kontrolleras under en eftermiddag och dessutom var jag jävig som professor vid samma fakultet som Rasmussen-Gillberg. Trots min vägran att gå i god för Rasmussen-Gillbergs forskning använde de sig av min granskning som bevis för att någon oegentlighet i forskning inte förekommit. Detta inträffade vid åtminstone två tillfällen: i ett brev till rektor den 21 mars 2003 (Dnr H5 901/02) samt i ett pressmeddelande från Sahlgrenska akademins våren 2003.

Ove Lundgren

PROFESSOR EMERITUS I FYSIOLOGI

Forsknings- & innovationsservice

Stöd till forskare, lärare och studenter inom:

- > Forskningsservice
- > Uppdragsforskning
- > Uppdragsutbildning
- > Affärsjuridik & immaterialrätt
- > Innovationsrådgivning
- > Examensarbete, uppsats & praktik
- > Samverkan näringsliv & kommun

Kontakta Forsknings- & innovationsservice!

www.gu.se/forskninginnovation

Skriv till GU Journalens
insändarsida
e-post: gu-journalen@gu.se

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Externa relationer

En midvinternattsdröm, del 2

HÖJDAREN SKROCKAR BELÄTET.

– Jaha, men hur ser du på den ständigt aktuella jämställdhetsfrågan då, undrar jag lite försäsligt.

– Jo du, den upplever jag lika osexig som att kyssa sin syster. Såvida det inte rör sig om någon ärtig, personlig sjuk-sköterska, förstås. Ha, ha! Men skämt åsido. I dagens läge gäller det att hitta kvinnliga aktörer som inte verkar alltför upphetsande. Centralt är det unisex som gäller. Och "after dark", när höstmörkret lagt sig och det är tid för akademisk fest och festivitas, då klär vi alla ut oss i murklor, utmärkelser, strass och svepningar, som skyler det värsta men uppenbar rangordningen. Lite senare på kvällen, efter avecen, sitter det bra med lite brisande jämställdhet, må du tro!

– Det kan jag förstå, intygar jag. Däremot begriper jag inte påståendena i personaltidningen om att nämnderna

nästan alltid påstår att de är enhälliga i sina beslut, hur galna dessa beslut än må vara. Och ibland tar ikonerna ut svängarna rejält och påstår att de vill samverka över ämnes- och fakultetsgränserna. Hur förklarar du dessa ockulta fenomen?

– Jag skall avslöja hemligheten för dig, min tillfällige vän, svarar byråkraten. Det gäller bara att samla beslutsfattare som från början tycker likadant! Alla vi, som idogt strävat efter att bli höjdare, brukar ha likartade egenskaper och verklighetsuppfattningar. Och då är det inte svårt att fatta enhälliga beslut. Antingen de blir rätt eller fel. Finessen med det hela är att besluten verkar oförvitliga utåt sett och svåra att överklaga. Ordalydelsena i våra dokument brukar dessutom väljas med avsikt och omsorg. Även mål- och policydokumenten är så slipade att endast de närmast sörjande förstår vad som, innerst inne, menas. Sånt skapar respekt, förstår du. Och ger oss övertaget. Men allt snack om gränsö-

verskridande ambitioner kan du glömma! Det är bara ett spel för galleriet.

Mannen antar en eftertänksam min, alltmedan den röda lampan på telefon-svararen envist blinkar och datorn signalerar om nya meddelanden. Plötsligt far han emellertid upp ur gungstolen, som skjuten ur en kanon, och utbrister: – Men det får du inte avslöja, för fan! Då tar det hus i helsicke. Och då måste de ansvariga återigen gå in och offentligen be om ursäkt och förlåtelse i personalorganet! Tidningen måste ju framställa sin anslagsgivande anstaltsledning i så fläckfri dager som möjligt. Även om det skulle kränka en och annan journalists yrkesheder.

– Du behöver inte vara orolig, inflskar jag. Det är verkligen inga hemligheter du har avslöjat. Det du sagt känner de flesta redan till ute på fältet. Och att kritikkänsliga beslutsfattare sluter sina led, för att slippa höra omvärldens vapenskrammel, är ju helt i överens-

stämmelse med gammal praxis.

Centralbyråkraten ser något förvånad, men lättad, ut. Han sneglar på klockan. Audiensen lider mot sitt slut.

– Nej, nu måste jag ut på stan och shoppa lite trygghet. Sen väntar en ny bjudlunch på Park Aveny.

Mannen vänder mig ryggen och tar på sig sin rock och hatt. Medan han majestätiskt glider ut genom dörren tilllägger han:

– I det här jobbet dör man minsann inte svält döden. Det bjuds på ståndmäsiga skrovsmål, både nu och då. Och de är minsann av en helt annan kulinarisk kaliber än vad kantinen på min gamla institution nånsin kunnat fresta med. Hej då! Vi kanske ses igen, vad det lider.

Höjdaren försvinner ur min åsyn. Och jag vaknar plötsligt ur min mar- dröm. Kallsvettigt och görhungrig.

Guido Satir

Öppet brev till rektor för GU

FOLKBILDNINGSTANKEN har varit en ledstjärna för Göteborgs universitet ända sedan högskolan startade. Det omgivande samhället har under åren kunnat iaktta universitetets ombytliga förhållningssätt till sitt historiska arv. Idag ser vi hur bildningens ställning har försvagats – tvärtemot andra universitet i Sverige. Ett exempel är den senaste tidens olyckliga inskränkningar inom Grundtviginstitutet. Personal har tvingats sluta och funktioner har lagts ner, bl a samarbetet med Göteborgs folkhögskola i Biskopsgården. Sedan starten 1997 har det varit en bro mellan forskare och lärare vid universitet och de studerande på folkhögskolan. Grundtviginstitutet har i samverkan med bl.a. Folkhögskolan, Bo Bra processen, Hem och skola samt Biblioteket arrangerat åtskilliga akademiska föreläsningar, filosofiska kaféer, öppna seminarier, tältprojekt och studiebesök. Verksamheten har varit framgångsrik och nått ut till människor som annars aldrig eller sällan kommer i kontakt med högre utbildning.

Detta har sannolikt bidragit till att intagningen till Göteborgs universitet från boende i Biskopsgården mer än fördubblats. I alla andra stadsdelar minskar

andelen studenter från studieovana hem. Att klasskillnaderna på nytt ökar vid Göteborgs universitet (se G-P 5/6 2005) är ett problem som måste tas på stort allvar. Att lägga ner en fungerande verksamhet förefaller därför ogenomtänkt och överilad.

Grundtviginstitutet är unikt för svenska universitet. Den bildades som en motkraft, för samarbete, dialog, öppenhet och frihet – i Grundtvigs, Hedlunds och Segerstedts anda. Vi som fortfarande hävdar att bildning är en förutsättning för demokrati och social integration i Sverige ser med oro hur mörka moln skymmer sikten för Göteborgs universitets tidigare ledstjärna.

Birgitta Nesterud

REKTOR GÖTEBORGS FOLKHÖGSKOLA SAMT ORDFÖRANDE GRUNDTVIGINSTITUTET

Madeleine Larsson

SAMORDNARE GÖTEBORGS FOLKHÖGSKOLAS FILIAL I BISKOPSGÅRDEN

Björn-Erik Brobäck

REGIONAL FORTBILDNING – FOLKHÖGSKOLA I VÄSTRA GÖTALAND

Ebbe Andersson

ORDFÖRANDE SVENSKA FOLKHÖGSKOLANS LÄRARFÖRBUND

Replik:

Vi fortsätter satsa på utbildning

TVÄRTEMOT vad brevskrivarna tycks hävda fortsätter Göteborgs universitet att satsa såväl på bildningsverksamhet i allmänhet som på Grundtviginstitutet. Bassatsningen till institutet höjdes inför år 2005 och är nu uppe i nära en miljon kronor per år. Den neddragning som gjordes avsåg del av de ytterligare medel som tidigare tillförts som en strategisk satsning.

I år valde vi att utöver basstödet satsa lika mycket som regionen satsar på verksamhet som i första hand är riktad mot folkhögskolorna. Det innebär för universitetets del ett extra stöd på några hundra tusen kronor. Det är alltså stöd till verksamhet som enligt vår mening i första hand bör finansieras av annan part än universitetet.

Gunnar Svedberg
REKTOR

"Familiarity breeds contempt"

Hallå där, Annika Hallberg! Du har skrivit en unik avhandling om hur resande påverkar människors konsumtionsvanor. Berätta!

– Att konsumenter tycker att det är viktigt varifrån olika produkter kommer är känt sedan tidigare. Det som är speciellt med min avhandling är att jag undersökt hur en längre utlandsvistelse påverkar olika gruppers konsumtion. Jag har

skickat enkäter till 730 utbytesstudenter från 15 lärosäten i landet. Studenterna har varit 3–12 månader utomlands och har alltså lärt känna landet lite mer än man gör som vanlig turist.

Så vad kom du fram till?

– Undersökningen visar att människor i hög grad påverkas av hur de blir bemötta i landet. Om servicepersonal är trevlig och man kanske har kommit i kontakt med lokalbefolkningen, får man en positiv bild av landet och blir mer intresserad av att köpa landets produkter. Och tvärtom, om man blivit otrev-

ligt bemött kan det leda till att man undviker landets varor. Men det som överraskade var att, trots att man alltså gärna köper fransk ost om man varit i Frankrike, så blir man också mer kritisk till franska produkter än tidigare. Det är som det engelska ordspråket säger: Familiarity breeds contempt – det man känner till har man lite mindre respekt för än det som fortfarande är exotiskt och spännande.

Du har doktorerat vid företagsekonomiska institutionen. Vad kan företag ha för nytta av din forskning?

– Företag kan lära sig en mer kreativ marknadsföring. Ska man exempelvis sälja produkter från Provence kan man ordna en provencalsk hörna i affären med passande musik, dofter och färger. Även när det gäller att locka turister hit kan man tänka mer på att skylta med svenska produkter. Kommer man hit som turist och bara ser pizzerior överallt, blir man besviken. Restauranger bör satsa på lingonsylt och svenska köttbullar – eller göra som Volvo, som ordnar visningar av företaget.

Eva Lundgren

Avhandling

EU:s konstgjorda andning på fiskeflottan

FISKE ÄR IDAG EN NÄRING i global kris som misslyckats med huvudmålet att ta ut hållbara fångster. Sedan 1980 har världens samlade fångster inte ökat, trots betydande ökning av fångstkapaciteten. Mycket tyder på att kinesiska fångster har överrapporterats av handläggare som velat visa god målpuppfyllelse, vilket innebär att fångsterna snarare minskat på senare år. Östersjöfisket efter torsk, som under glansperioden i slutet av 1970-talet och stora delar av 1980-talet årligen gav 200 000–400 000 ton torsk, är idag hotat. Årets kvot är 75 000 ton men enligt vissa bedömare borde fisket stoppas helt. I Sverige minskar antalet yrkesfiskare, men den samlade fiskekapaciteten ökar, eftersom tonnage inte minskar och blir mer effektivt.

Stafettspinnen

FÖR FATTIGA LÄNDER är situationen ofta än mer dramatisk, med fiske som en sista möjlig inkomstkälla när andra arbetsmöjligheter saknas. I Victoriasjön, som delas av Tanzania, Kenya och Uganda, fiskade i flera decennier runt 10 000 båtar, lågt räknat med tre man ombord. Fångsterna ökade i slutet av 1970-talet med ökande tillgång på Nilabborre och via export och nya marknader steg också kilopriset på fisken. Runt 1985 nåddes rekordfångster med 60 ton per båt, som idag sjunkit till under 10 ton per båt, trots att dagens båtar genomsnittligen använder mer nät. Framtidsutsikterna verkar mörka för de 60 000 båtar som numera jagar fisken i Victoriasjön.

1947 hade Sverige närmare 25 000 yrkesfiskare. Bestånden var, till följd av kriget, i gott skick. Fisket var fritt med undantag för ett litet område närmast kusten tre sjömil ut från öar eller fastland. Fiske i Nordsjön var sedan länge etablerat, men exempelvis fiskade skandinaviska fiskare knappt 10 procent av Skagerraks botten. Dåtidens teknik innebar alltså måttlig påverkan av Skagerraks botten och vattenmassa. I Sverige och andra länder beviljades bidrag och subventioner till fiskerieringen. Väst var kanske den sovjetiska planekonomin med storskaliga fabriksstrålare, som fiskade jorden runt. Länder som Island och Peru, där fiske är en betydande del av ekonomin, krävde utvidgade fiskegränser. Vid en FN-konferens 1982 antogs 200 sjömilgränser, vilket innebär att 90 procent av världens fångster tas på nationellt vatten.

Grunden till fiskets problem är osäkra äganderätter. Fisk i vattnet saknar ägare, men fångad har den en ägare. Följden blir en kapplöpning om fisken. En större båt med starkare motor kan fånga mer och ta en större del av kakan.

RESULTATET ÄR EN alltför stor flotta som får små fångster, från alldeles för små bestånd. Erfarenheterna visar att detta blir fallet även om ett bestånd helt ryms inom en nations fiskevatten. Bidrag, liksom svartfiske, förvärrar situationen. Men ingetdera utgör roten till problemet.

När fiskares rätt till fångst definieras på individ eller gruppnivå kan kapplöpningen om fisken ersättas av kapplöpning om att skapa värden.

Island har sedan 1990 en fiskeförvaltning helt baserad på individuella fångstkvoter. Där finns också det mest välskötta torskbeståndet. Trots sämre förutsättningar än Östersjöns bestånd ger det årligen närmare 200 000 ton. Individuella fångstkvoter används idag

också bland annat i Norge, Danmark, Nya Zeeland, Kanada, Australien och USA. När dessa fångstkvoter kan köpas och säljas reducerar branschen överkapacitet utan bidrag. Ny forskning pekar också på att skrotningsbidrag, som EU använder, förvärrar problemet med överkapacitet.

Svenskt fiske tycks äntligen på rätt väg. Svenska Fiskares Riksförbund diskuterar införandet av individuella kvoter för svenska båtar. Då kan enskilda fiskare minimera kostnaden för en given fångst och samtidigt satsa på att den ska bli så värdefull som möjligt istället för som tidigare söka maximera sin fångst.

ERFARENHETEN VISAR ATT individuella fångstkvoter, via mer värdefulla landningar och kostnadsbesparingar, skapar värden i storleksordningen fem till tio gånger landningsvärdena i ett traditionellt reglerat fiske. Svenska landningar runt en miljard kronor idag kan alltså skapa värden på fem till tio miljarder kronor på sikt. En del av dessa värden och viss skattefinansiering skulle möjliggöra exempelvis rejäla satsningar på marina reservat.

I fattiga länder saknas ofta kunskap om bestånd, liksom kvoter att basera individuell tilldelning på. Där måste andra vägar mot äganderätt väljas. Det kan vara att låta byar eller grupper av fiskare få rätt till fångstområden. De förvaltar bestånden gemensamt och kan exempelvis också begränsa nyetableringen av fiskare.

IDAG ANVÄNDER EU:S fiskedirektorat närmare två miljarder kronor, vilket utgör 25 procent av årsbudgeten, till att köpa fiskerättigheter i fattiga länder utanför EU. Syftet är främst att skapa fiskemöjligheter för de alltför stora spanska och portugisiska fiskeflottorna.

EU har onekligen viktigare frågor att syssla med på miljö- och resursområdet än att med bidrag hålla igång en alltför stor fiskeflotta. Därmed lämnas stafettspinnen över till Sverker Jagers vid statsvetenskapliga institutionen.

Ekon. dr Håkan Eggert är forskare och lärare i nationalekonomi vid Handelshögskolan. Han är också ordförande i ledningsgruppen för GU:s och Handels samhällsvetenskapliga miljövetarprogram.

Håkan Eggert

INSTITUTIONEN FÖR NATIONALEKONOMI MED STATISTIK

Bilddatabasen

Nu mer än 5700 bilder att ladda ner!

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

bildbank.gu.se

För mycket styrning hämmar kreativiteten

ATT KREATIVITET ÄR en väsentlig kvalitet för ett universitet torde knappast vara ett kontroversiellt påstående. Lärare, forskare och studenter förväntas vara kreativa. Det flesta är eniga om att kreativitet är något bra, men vad "kreativitet" är, vad som främjar eller förhindrar kreativiteten råder det delade meningar om. Psykologer har försökt kartlägga faktorer som rör personlighetsegenskaper och motivation. Experimentalpsykologer och psykoanalytiker har kommit till olika slutsatser. Gemensamt för de här studierna är att de ofta tar fasta på den individuella forskaren. Vilka personlighetsegenskaper har hon? Studier av individen, har det visat sig, räcker inte. Vi måste också se individens relationer till andra. Kreativiteten främjas av dialogen mellan forskare (eller mellan lärare och student). Så vet man t ex från fallstudier av tvärvetenskap att man inte kan samla en grupp experter i ett rum och sedan tro att de kan utföra ett kreativt arbete. Kreativa grupper kan inte skapas på administrativ väg. Man "gifter samman" forskare som kan fungera tillsammans. Goda interpersonella relationer i forskargruppen är ett måste. Men det räcker inte. Därtill kommer att forskargruppen måste ha en forskningsorganisation som är anpassad till forskningsuppgiftens art. En och samma organisationsform

fungerar inte för alla forskningsprojekt. En forskningsorganisation måste kunna vara flexibel så att den kan förändras under processens gång. Under problemformuleringsfasen kan organisationer vara mer ostrukturerade än när de kommer till uppgiften att integrera forskningsresultaten. Kreativa forskarmiljöer måste ta hänsyn till dynamiken i forskningsprocessen och de interpersonella relationerna i forskargruppen. Perspektivet i studiet av kreativitet har därför alltmer överflyttats från individen till forskarmiljöns betydelse för kreativiteten.

Sven Hemlin, Carl-Martin Allwood och Ben R. Martin har med sin antologi *Creative Knowledge Environments: The Influences on Creativity in Research*

and *Innovation* (Edward Elgar) givit ett mycket viktigt bidrag till diskussionen om kreativa forskningsmiljöer. De olika bidragen i antologin behandlar kreativiteten på individ-, grupp- och organisationsnivå och ser även organisationen i ett större internationellt forskningspolitiskt perspektiv. Två av redaktörerna, Carl-Martin Allwood och Sven Hemlin, är psykologer. Den tredje redaktören, Bengt R Martin, har en professur i vetenskaps- och teknikstudier.

ALLWOOD, HEMLIN och Martin nämner en rad kännetecken på en kreativ miljö. Låt oss se på några av dem. Bland dessa finns att det skall finnas klara målsättningar som fungerar på ett koordinerat sätt i organisationen. Att forskningen skall ha ett fokus. Att det skall finnas ett bra klimat. Att gruppmedlemmarna aktivt tar del i ledarskapet. Att organisationen är decentraliserad. Att det finns fungerande interna och externa kommunikationer. Att det finns grundläggande ekonomiska resurser och att man har tillräckligt med tid. Sist, men inte minst, att gruppen består av kompetenta individer.

Magnus Gullbrandsen reflekterar utifrån sina erfarenheter av norska förhållanden om den kreativa spänningen i forskningsmiljöer. Det måste finnas en spänning mellan krav utifrån och forskargruppens autonomi, mellan

samstämmighet och oenighet i gruppen, mellan ett fritt flöde av idéer och kritik av dem, mellan strävan att skapa stora organisationer och fördelen med små enheter. Yttre byråkratiska krav får inte ta överhanden. Alltför mycket styrning från toppen försvårar kreativiteten. Begreppet kreativ spänning är fruktbart. Gullbrandsen har här inspirerats av Thomas Kuhns begrepp "essential tension". Organisationsteoretikern Donald Schön publicerade på 60-talet en bok om kreativitet i organisationer. Han beskriver där den väsentliga spänning mellan rädslan för det nya och oprövade och behovet av nytänkande. Det finns alltid ett risktagande när man prövar något nytt. Universitetsledning tycks ha en tendens till att se mer till säkerhet än till kreativitet. Gullbrandsens artikel har härvidlag mycket att lära. Andra bidragsgivare presenterar forskningsresultat från studier i Frankrike, England och Sydafrika. Antologin avslutas med att redaktörerna knyter samman trådarna, drar slutsatser och pekar på intressanta problem och fält för vidare forskning. Boken är ett viktigt bidrag både för forskningen om vetenskap och för dem som administrerar och planerar upplägningen av forskningsprojekt och undervisning.

Jan Bärmark

PROFESSOR I VETENSKAPSTEORI

I mitt nästa liv ska jag bli meteorolog

Dagbok

Måndag

Arbetsveckan börjar med sovorgon. Jag har kvällstjänstgöring i informationen till kl. 20, vilket betyder att jag kan börja vid 12-tiden. Ljuvligt, men alltför sällan förekommande, tycker jag som är morgontrött. Under eftermiddagen arbetar jag bland annat med

att skriva en konferensrapport. Den typen av arbetsuppgifter har en tendens att försvinna i det dagliga arbetet, alltså uppskjutas till, i bästa fall, morgondagen. Klockan 4 byter jag av mina kollegor i informationen. Tjänstgöringen där är det absolut roligaste i mitt arbete, dels tack vare kontakten med alla olika människor, dels genom stimulansen och utmaningen i de frågeställningar som kommer upp. Det är oerhört stimulerande att få arbeta på ett bibliotek med så omfattande och breda samlingar. Jag känner alltid en slags stolthet när jag berättar om min arbetsplats och om bokskatterna dä. Vid stängningsdags uppstår ett litet problem. Vårt automatiska röstsystem är ur funktion och jag ska själv i en högtalartelefon tala om att biblioteket stänger. Krax och pip. Snart kommer vänliga besökare och meddelar att budskapet inte nått fram. Det blir en utdragen stängningsprocedur.

Tisdag

Från 100 till 0 vad gäller kraft och förmåga? Nattsömn blev för kort (var det fågelsången?) och

det är lite segt att komma igång. Skriver minnesanteckningar, planerar möte med mera. Infotjänstgöringen på eftermiddagen fungerar bra; erfarenheten hjälper till och det är en lugn dag. Jag fastnar dock lite grand på en fråga om en skolproposition där begreppet begåvningsreserv ska ha omtalats. Är man riktigt trött kan det bli kortslutning! Många använder begreppet begåvningsreserv på ett ironiskt sätt och det kunde ju passa bra i detta sammanhang... Tur att läntagaren har humor. Man får bjuda på att nästan göra bort sig någon gång. Jag tror att vår yrkeskår upplever det som svårt att "misslyckas". Det ligger liksom i yrkets natur att man inte får göra fel. I nästa liv ska jag bli meteorolog, då behöver man bara ha rätt ibland.

Onsdag

På morgonen är det information från ledningsgruppen. Vår enhetschef rapporterar från olika möten och informerar om vad som händer, praktiskt och organisatoriskt. Mycket är på gång, bland annat flera ombyggnader i huset under sommaren. Därefter är det min tur att rapportera från en konferens. Jag tycker om att prata och har åsikter om det mesta, men det är med viss vanda jag talar inför 30-40 arbetskamrater. Hastar sedan till informationen för att avlösa min kollega som längtar efter kaffe. Sysslar som vanligt med allt som rör informationstjänsten: hjälper läntagare på plats, svarar på brev- och telefonfrågor, söker i kataloger för att belägga beställningar.

Torsdag

Jag ansvarar för referens- och informationsarbetet här på Centralbiblioteket och i detta ingår även schemaläggning av personalen i informationsdisken. Vi är åtta ordinarie samt ett antal reserver som delar på veckans 20 dagpass plus kvällar och lördagar. Schema för kommande vecka skall vara klart på torsdagen och det brukar vara en del pusslande med att få ihop det. Normalt tjänstgör jag inte i "disken" på torsdagar men en kollega behövde byta pass så efter lunch är det dags igen.

Fredag

Avslutar några beställningar som inte hunnits med tidigare. Klockan två har jag möte med informationspersonalen. Här pratar vi om allt som rör infotjänsten, exempelvis nya databaser, litteraturgallring, policyfrågor och bemanning. Efter detta är inget speciellt inbokat utan jag fortsätter att arbeta vid skrivbordet. Det är snart dags för hemgång. Trevligt att solen skiner!

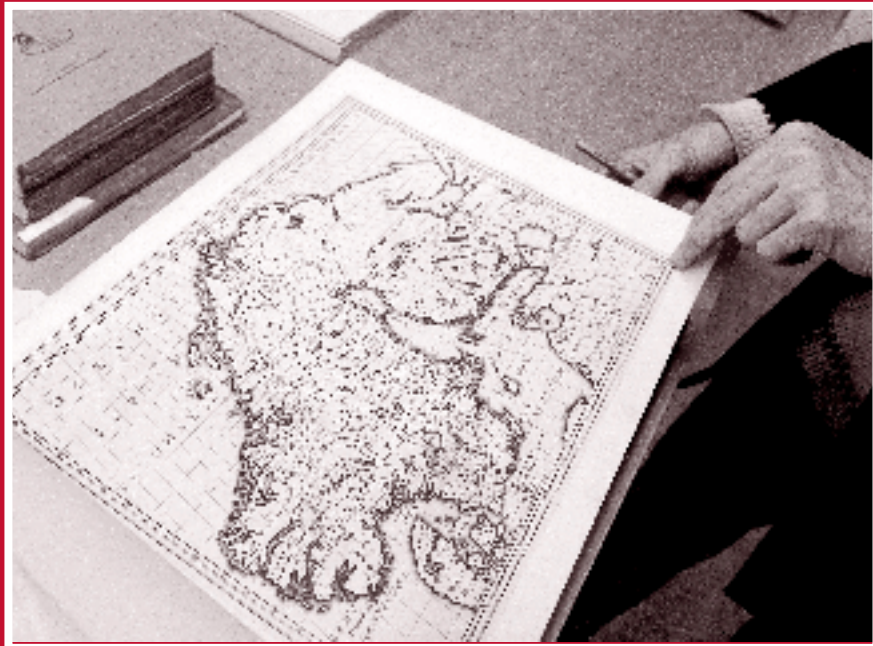
Till sist några lästips för vädergalningar: samlingen *Sol vind och vatten* och den nödvändiga *Väderdagboken*. Jag hävdar förresten bestämt att det finns otroligt mycket dåligt väder om man gillar tunna kläder. När jag blir meteorolog kommer väderleksrapporterna att vara högttrycksbetonade och sägas med en sång.

AnnaLena Bergquist

BIBLIOTEKARIE PÅ UB, CENTRALBIBLIOTEKET

Planschverk från stormaktstiden

Erik Dahlbergh – greve, militär, fästningsbyggare, ämbetsman, arkitekt – var den man som lät uppföra de skansar i Göteborg som gjorde staden till en av de bäst befästa i 1600-talets Europa. Men han var också en skicklig tecknare. Det visar han i det praktfulla verk som gjort honom mest känd för eftervärlden – *Suecia antiqua et hodierna*.

Det var i Tyskland som Erik Dahlbergh (1625-1703) fick idén till ett planschverk som skulle förhålliga stormaktstidens Sverige. Han påbörjade arbetet 1660 och fick den 28 mars 1661 kungligt privilegium för verket. Tillsammans med flera tecknare åkte han landet runt och utförde ett mycket stort antal skisser och teckningar över städer, slott, herresäten och historiska minnesmärken. Syftet var att framställa Sveriges storslagenhet och då fick man gärna överdriva och bättra på verkligheten. Trähus kunde förvandlas till stenhus, perspektiv förvrängas för att skapa ett ståtligare intryck och byggnader som bara var planerade kunde ritas in. Och när han bearbetade de förlagor som kom från norrländska städer lade han till en våning på samtliga hus.

– Kunskap om hur man gjorde kopparstick fanns ännu inte i Sverige, berättar bibliotekarie Anders Larsson. Erik Dahlbergh fick åka till Paris 1667 för att låta kopparstickare där gravera bladen. På grund av kriget med Danmark låg arbetet i stort sett nere under 1670-talet. Men vid mitten av 1680-talet var arbetet i full gång igen, då med holländska kopparstickare.

Verket hann dock inte bli klart under Erik Dahlberghs livstid utan kom ut först 1716. Sedan kom boken i många upplagor, senast 1974.

– Boken består av 353 planscher med 469 bilder. UB äger tre exemplar – ett som fanns med redan i Göteborgs musei bibliotek och ett som ingår i Carl Snoilskys samling. Men det vi visar idag ingår i Hvitfeldtska läroverkets stora bibliotek som just nu är föremål för inventering och katalogisering. Det är en vacker bok i ligande tvärförmat, bandet är antagligen ett mästarprov från slutet av 1700- eller början av 1800-talet. Boken är dessutom komplett, vilket inte är så vanligt, ofta saknas planscher här och var.

Boken är inget man stoppar i fickan hur som helst. Den är hela 42 cm bred, 33 cm hög och cirka 8 cm tjock. Vikten ligger uppskattningsvis runt 5 kilo.

– Originalteckningarna finns på Kungliga biblioteket och gavs ut av Sigurd Wallin 1963–1970. Kopparplåtarna förvaras på Nationalmuseum. Flera försök gjordes under 1700-talet att komplettera planscherna med en text men av olika skäl blev detta aldrig gjort. Boken räknas idag som ett av de viktigaste verken inom svensk bokkonst.

Eva Lundgren

Faran med rättstavningsprogram

I den förra spalten talade jag om böjningsformer av latinska ord. Ett av dem var *datan* som benämning på de fakta som insamlats för exempelvis en uppsats. Från en läsare av språkspalten har jag uppmärksammats på en neutrumform av samma ord: *datat*. Det tycks användas framför allt i IT-kretsar och betyda ”datamängd”, framför allt mängden av data som ska flyttas från ett ställe till ett annat. Ett autentiskt exempel kan låta så här: *Kontrollera att datat kommit in på rätt ställe*. Kanske ser vi en betydelskillnad mellan n-formen och t-formen här. *Datan* betyder ”faktauppgifter” med fokus på innehållssidan, *datat* ”elektroniska data” med fokus på lagringsformen. Stavningskontrollen i mitt ordbehandlingsprogram reagerar dock fortfarande frågande på båda formerna, så etablerade i standardsvenska är de inte; de får (än så länge) betraktas som yrkesjargong.

Att genusskillnader mellan nya ord kan användas för att skapa betydelskillnader är inte okänt. Så kan till exempel *faxet* bara betyda ”meddelande som kommit via fax” medan *faxen* kan syfta på både ”apparaten” och ”meddelandet” som har med faxen att göra. Mitt stavningskontrollprogram godkänner båda formerna.

Apropå stavningskontroll eller rättstavningsprogram, så har jag fått några frågor angående dessa. En sådan är om ordförrådet riskerar att bli torftigare när man använder sådana program eftersom vissa ovanligare ord kan få en markering därför att de inte finns med i programmet. Användaren kan då uppfatta det som om han eller hon använt ett felaktigt ord, eller stavat det fel och därför istället välja ett frekventare ord. Ordvariationen skulle därigenom bli mindre i texter skrivna med sådan stavningskontroll. Frågan är intressant men jag vet inte om den är undersökt vetenskapligt ännu. Dock blir stavningskontrollprogrammen kontinuerligt bättre och bättre, så risken för torftigare texter blir allt mindre.

Vad som däremot är vetenskapligt undersökt är att språkformer med meningsutbyte i realtid, som tal och chatt, har mindre ordvariation än traditionellt skriftspråk. Sms och e-posttexter ligger någonstans däremellan (Ylva Hård af Segerstad 2002: 252).

STAVNINGSKONTROLLPROGRAMMEN gäller inte bara ord utan också böjningsformer av ord, som vi kunde se ovan. En annan fråga jag har fått gäller just sådan böjningsvariation hos ett verb, nämligen *byta*. I preteritum säger väl de flesta *bytte*, men också formen *böt* kan höras då och då. Frågan är om den senare formen är dialektal. Under medeltiden böjdes *byta* svagt, både med formerna *bytte* och *bytade*. I början av 1500-talet började också den starka formen *böt* användas, i analogi med till exempel *bryta* – *bröt*. Den nya formen *böt* lyckades aldrig slå ut *bytte*; däremot försvann *bytade* helt ur språket. Mitt stavningskontrollprogram godkänner *bytte* och *böt* men inte *bytade*. Hur utbredningen av *böt* ser ut idag vet jag inte men enligt Svenska Akademiens ordlista, SAOL, är det idag en provinsial variant.

Att ord kan ha varierande böjningsformer eller får nya varianter är inte ovanligt. Ett annat exempel är *skriva*, som tidigare i svenskan och fortfarande i flera andra nordiska språk kunde böjas svagt i preteritum, nämligen *skrivade*. Verbteman med vacklan mellan stark och svag böjning förekommer också, så kallad saxad böjning, till exempel *dyka*, *dök* (stark böjning), *dykt* (svag böjning). Förr fanns de starka supinumformerna *dukit* och *dykit*, men dem har väl ingen hört av på länge, inte ens i ”provinsen”? Men kanske ni istället tillhör dem som ”jämnar till” verbtemat genom att använda den nya svaga formen *dykte*, som inte nämns i den normerande SAOL men däremot finns upptagen i den beskrivande Nationalencyklopedins ordbok?

Kerstin Norén

PROREKTOR
INSTITUTIONEN FÖR SVENSKA SPRÅKET

Skicka dina frågor direkt till:
kerstin.noren@adm.gu.se

På spaning efter romernas ursprung

Natten har lägrat sig över Chandigarh. Jag är här för att utröna den indiska synen på romerna, på deras förmodade ursprung från nordvästra Indien. Många spår leder från Indien. Främst språkliga, likheten mellan standardromanés och punjabi är slående. Men också vissa traditioner, sägner, utseende.

I CHANDIGARH, norr om Delhi, fanns en hjärtpunkt för den aktiva verksamheten kring romer, som hade påbörjats under 1970-talet och som då hade premiärminister Indira Gandhi som tillskyndare. Dr Rishi, en tjänsteman i Indiens UD, har här initierat en världsomspännande romaorganisation och gav sedan 1976 ut en tidskrift på engelska: *Roma*, med bidrag från alla håll. Nu är Rishi borta sedan några år, och med hans död avstannade verksamheten.

Planerna för ett romamuseum i Chandigarh kanske aldrig kommer att förverkligas.

I Varanasi (Benares) vid Ganges, Indiens heligaste stad, finns det berömda BHU (Banaras Hindu University). Här träffade jag samhällsvetare från olika discipliner som gav mig bilder kring min forskningsfråga.

Men Indien bjuder på mycket annat. Envar upplever sitt Indien både utom och inom sig.

Varanasi är en upplevelse.

Alla är överväldigade av den spännande stämningen, den stämmningsfyllda spänningen, de 84 ghaterna (bönetrapporna) ner till Ganges, som är fyllda av troende, bedjande, badande.

MÖTEN MED DE MEST osannolika och minst sannolika människor, kornas och bufflarnas synbarligen fullständiga herravälde över allt, den oförglömliga trafiken där lastbilar och traktorer samsas med avgaspyende motorrickshas, de strävsamma cykelrickshawallahs, alla människor som finns i denna överbefolkade stad som har växt från två till fyra miljoner invånare på de två senaste åren – påstås det. Alla tycks vilja flytta till och bo i Indiens – enligt indier – absolut "skitigaste" stad.

Orsaken till smutsen är inte minst alla kor, vilka dyrkas som heliga inom hinduismen.

De finns överallt i Varanasi. Mina vägar kantades av kor, bufflar och ladugårdar, som tycks befinna sig i eller i anslutning till boningshusen. Överallt luktar det "som på landet" – fast mer. Bufflarna är ett modernt påfund, de är nu fler än kor, är större och farligare.

De går på kvällarna kring utan tillsyn i långa rader på gatorna, verkar väldigt trafikmedvetna och håller sig till vänstertrafiken ungefär lika mycket som människorna (alltså ca 75 procent).

Sopsystemet utnyttjar kritternas aldrig sinande aptit. Att de sedan får i sig plastpåsar, använda batterier och annat osmältbart tycks inte beröra. Att vissa dör en kvalfylld död tycks bara ha gått upp för de få indier som saknar intresse för religion och tusentalet gudar som vakar över allt skapat.

JÄMFÖRELSEN MED CHANDIGARH är som natt och dag. Det är en ny stad, byggd efter att Indien och Pakistan skapades 1947, och flyktingströmmarna från Pakistan skulle sväljas. Samtidigt behövdes en huvudstad för en nybildad delstat som blev två, Punjab och därefter 1966 Haryana. Staden planerades av flera västerländska arkitekter, varav Le Corbusier. fullbordade planerna, men ändrade idén med en solfjäderformad dynamisk stadsplan till en rombisk, mer statisk. Resultatet blev unikt, staden är indelad i 47 sektorer, "byar", som planerades

nummer ett på jordklotet. Bangalore är den stora staden i Silicon Region, Hyderabad har döpts om till Cyberabad. How come?

Flera faktorer sammanstrålar i denna utveckling, förutom framgångsrikt entreprenörskap.

1. Indien har en befolkning på över en miljard. Antalet tekniskt begåvade människor blir därmed stort. Konkurrensen på arbetsmarknaden tvingar fram en elit inom den växande datorindustrin.

2. Engelska, som är det viktigaste internetspråket, är gångbart. De flesta indier behärskar språket hjälpligt, många också mycket väl.

3. En viktig och samtidigt svårbestämd faktor är religiös. Hinduismen innefattar ett grundläggande intresse och ger kompetens för klassifikation. En av sex filosofiska grunder inom hinduismen benämns Sankhya. Den ger en beskrivning av universum bestående

FOTO: BERTIL NELHANS

vara självförsörjande. Men det går naturligtvis inte att genomföra i en huvudstad med många administrativa funktioner, så sektorerna är inte identiska, men de flesta innehåller en marknad, en skola, fina trevåningsbyggnader, park, cykelvägar. I kanten av sektorerna går vägar för lätt biltrafik, och på några ställen genomkorsas staden av breda avenyer. Något för svenska stadsplanerare att tänka på? Vad gäller sophantering är jämförelsen med Varanasi än mer nattsvart, dvs i Chandigarh ser man inte ens ett bananskall på gatan, gatorna är spöklikt rena, inga kor så långt ögat kan nå.

Men en ren indisk stad är inte alltid trivsamt. En stad utan egentligt centrum och med spikraka former ger inte rum åt fantasi. Kritik mot en människoovänlig, oindisk stadsplan har förekommit länge. Den har stärkts allteftersom staden har byggts ut med "slumkvarter", det vill säga spontan bebyggelse som hyser alla arbetare som behövs i den växande tillverkningsindustrin.

Indien har under kort tid blivit internetnationen

de av 24 element, där de viktigaste är jord, eld, luft, vatten och ljus. Sinnena är fem etc. Gudavärlden är omfattande och hierarkisk, många gudar har också ett antal olika uppenbarelser. I sinnevärlden råder fortfarande kasttänkande med fyra varnas och ett stort antal jatis. Hinduerna är väl kunniga om detta och har därmed en "naturlig" förmåga att tänka i termer av enumeration.

Indien är kontrasternas land, toppmodernt och urgammalt på samma gång. Nya tekniker utnyttjas på olika områden, gudelära och gamla traditioner bestämmer samtidigt många människors öden. Romerna representerar också det gamla. De lämnade Indien för kanske 900 år sedan för att först under de senaste åren återvända, nu som kulturella turister.

} *Gästkrönikan*

”Varför hatar de oss?”

Tåget tuffar på genom den iranska natten. Mina medresenärer välkomnar mig med stora leenden. ”Where do you come from? America?” Vi hälsar på varandra, äter lite kex och dricker vatten, skrattar. Jag visar ett vykort med bild på Ayatollah Khomeini, frågar lite nervöst vad de tycker. Han var bra för religionen, men inte politiken, säger den ene. Han var en katastrof för vårt land, säger den andre. Han var bäst på allt, religion, politik, ja till och med fotboll, säger en tredje. Sedan, till andra sidan Atlanten: ”Varför säger den amerikanska regeringen att vi är terrorister? Tror du att jag är terrorist?”

Jag hör dessa frågor om och om igen under min resa i Iran. En del är bekymrade, andra skrattar uppgivet åt det absurda i den amerikanska föreställningen om människorna i en av ondskans axelmakter. I mediebilden i väst framstår muslimen ofta som hotfull. Efter 11 september talar många amerikaner i termer av ”varför hatar de oss?” som om ”de” betydde alla muslimer och ”oss” betydde alla amerikaner. De gillar inte vår frihet, därför attackerar de oss, sägs det. Bilden av muslimen som hotfull närs även i svenska massmedier. Mellan 1991 och 1995 handlade 86 procent av alla tv-inslag om islam om våld, noterar Maria Pia Boethius i sin bok *Mediernas svarta bok*. Avsikligt eller inte – känslan av att muslimen är hotfull kryper in i vårt undermedvetna.

VARFÖR-HATAR-DE-OSS-FÖRESTÄLLNINGEN är dessutom absurd med tanke på hur många som säger att de gillar amerikansk kultur. Under den religiösa regimens yta bubblar Iran, åtminstone medelklassens Iran, speciellt i norra Teheran. Tjejer berättar för mig hur de lär sig engelska genom att sjunga amerikanska poplåtar som de ser via illegala parabolantennor. En tonårsmamma berättar hur hon dansar till Shakira. En studentska säger spontant: I love America. Jag hittar till och med en taxichaufför som lyckligt säger I love Bush. Men han är nog ganska ensam i denna uppfattning.

– Hur kommer det sig att det är vi som är terrorister? frågar sig en av mina medresenärer. Och fortsätter. För det första: USA och CIA låg bakom kuppen mot vår dåvarande premiärminister Mossadeq 1953. För det andra: USA stödde Saddams invasion av Iran. USA var med om att bygga upp Saddams arsenal av kemiska vapen som Irak använde mot Iran. 100 000-tals iranier dog. För det tredje: USA sköt, visserligen av misstag, men ändå, ner ett obebävat civilt Iran Air flyg över Persiska Viken 1988, med hundratals döda till följd. Tänk om Iran hade legat bakom en kupp i Washington, beväpnat Mexiko och stött en invasion, samt skjutit ner ett amerikanskt civilflyg över USA?

Tåget passerar förbi Natanz, staden där Iran bygger en anläggning för att anrika uran. Inom några år kanske israeliska eller amerikanska bomber faller här, tänker jag. Det officiella syftet med anläggningen är visserligen att producera bränsle för Irans kärnkraftverk, men med en sådan anläggning får de också kapacitet att med kort varsel bygga kärnvapen. Oroande? Ja. Brott mot icke-spridningsavtalet? Nej, inte så länge som civilt kärnbränsle produceras. (Även om jag personligen i andra sammanhang argumenterat för att detta kryphål borde stängas.)

USA däremot har redan kärnvapen, har använt dem mot civila två gånger, planerar att utveckla mer avancerade vapen, har kärnvapen utplacerade i andra Natostater och Bush har vägrat att skriva under provstoppsavtalet. Oroande? Ja, speciellt på grund av de signaler USA:s agerande sänder till resten av världen. Jag rekommenderar läsning av Robert McNamaras, försvarsministern under Kubakrisen,

artikel i Foreign Policy (maj-juni 2005, den finns på nätet). ”USA:s kärnvapen är omoraliska, olagliga, militärt onödiga och fruktansvärt farliga”, skriver han. USA har 2000 kärnvapen som kan avfyras inom 15 minuter och har aldrig accepterat en ”no first use policy”. USA:s politik är därför också ett brott mot andan i icke-spridningsavtalet. Målet är nämligen inte bara att förhindra att kärnvapen sprids till andra länder, utan att faktiskt skrota dem helt och hållet.

VI KOMMER FRAM TILL Isfahan, en mycket vacker stad. Jag sätter mig vid flodstranden, tittar över en 1600-tals bro och tar upp J S Mills klassiker *Om Friheten*. Den centrala principen i Mills text är, som han säger, mycket enkel: ”Det enda fall där man är berättigad att individuellt eller kollektivt ingripa i andras handlingsfrihet är till självförsvar.” Mill erbjuder nyttig läsning i ett fritt land. För även om det i dessa dagar är lätt att vara kritisk mot USA får man inte glömma att Iran är en diktatur, mänskliga rättigheter förtrycks, och personer som argumenterar för reformer döms ibland till och med till dödsstraff.

Men läsningen av Mill avslöjar också att västvärldens våld mot folken i syd inte bara drivits av ekonomiska intressen eller maktbegär. Svärdens män har tvärtom kunnat legitimera sina handlingar genom att åberopa våra hyllade ideologer. Mill noterar att hans frihetsprincip naturligtvis inte kan gälla för barn, men inte heller ”sådana efterblivna samhällen där folket i sin helhet kan betraktas som omyndigt”. Och så fortsätter han: ”Despotism är ett berättigat styrelsesätt när man har att göra med barbarer, förutsatt att målet är att förbättra dem.”

Christian Azar

PROFESSOR, ENERGI OCH MILJÖ, CHALMERS